

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту
Завідувач кафедри публічної політики
д.держ.упр., проф. В.Б. Дзюндзюк

**PR-ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У
СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»
28 Публічне управління та адміністрування
281 Публічна політика та управління в умовах гібридних загроз

Виконавець
здобувач II курсу, групи ППГЗ-1-23

Б.О. Шевчук

Науковий керівник
д. держ.упр., проф.

О.М. Крутий

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ PR-ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	6
1.1. Теоретичні засади сфери природокористування у публічному управлінні.....	6
1.2. Основи законодавства PR-взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування	15
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДСЬКІСТЮ І ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ...	24
2.1. Дослідження закордонних практик взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування.....	24
2.2. Аналіз сучасного стану безпекових норм у сфері природокористування.....	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ PR-ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.....	45
3.1. Участь громадськості в роботі інституцій екологічної експертизи у сфері природокористування	45
3.2. Елементи взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування.....	56
ВИСНОВКИ.....	62
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. На даному етапі свого існування незалежна Україна переживає найдраматичніший момент буття. Проходячи важкі випробування усфері природокористування й до повномасштабного вторгнення рф на величезну кількість областей нашої держави, наша територія зазнавала стихійні лиха, техногенну катастрофу світового масштабу, а також й більш локальні екологічні події. Саме тому сфера природокористування опинилась надзвичайно актуальною. Бойові дії на величезній території України, знищення лісів, дамб, забруднення річок та морів, забруднення повітря та сільгосп земель постійними артобстрілами, а також бомбардування різними видами зброї всієї території країни вимушено привели громадян нашої країни в зону екологічної катастрофи.

Суспільно-політичний інтерес до усвідомлення державної політики в сфері природокористування постійно зростає. У звіті Всесвітнього економічного форуму зазначено, що шість із десяти найбільших сучасних загроз пов'язані з екологічними питаннями. Державна політика у цій галузі зазвичай орієнтована на прості рішення, позитивістські підходи та технічні методи, не враховуючи глибинного взаємозв'язку між екологічними, соціально-економічними, геополітичними, комунікаційними, технологічними та іншими аспектами. Після аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році пріоритетність екологічних питань була втрачена. Нинішня криза спонукає до пошуку нових стратегічних підходів, розвитку інноваційних теорій, методів, технологій та управлінських рішень, що відображено в проекті "Стратегії сталого розвитку України до 2030 року".

Зростання потреб людства в енергоносіях, мінералах, корисних копалинах, продуктах харчування і воді супроводжується негативними наслідками, такими як скорочення біорізноманіття, забруднення і деградація довкілля, знищення лісів, річок і сільськогосподарських угідь. Обмеженість

природних ресурсів та необхідність системного підходу до їх використання стали очевидними у ХХ столітті, коли науково-технічний прогрес поставив питання про виживання людства. Виникла потреба раціонального використання та збереження природних ресурсів і подолання споживацького ставлення до природи, що неможливо без співпраці громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування.

Найбільш значущими науковими доробками в сфері природокористування, а також щодо взаємодії громадськості з органами публічної влади можна відзначити таких вчених, як О. Артеменко, В. Борейко, В. Вернадський, А. Гетьман, Ю. Горбань, С. Дорогунцов, Т. Карлов, Н. Кобецька, В. Комарницький, А. Костін, В. Костицький, В. Кравців, О. Красівський, І. Кринична, О. Лазор, В.Мамонова, Ю. Макогон, Л. Мельник, М. Мягченко, Я. Олійник, В. Паламарчук, Н. Перга, К. Рябець, Т. Сафранов, І. Сотник, Туниця, П. Фесянов, О. Чигрин., та ін.

Метою кваліфікаційної роботи є розгляд теоретичних та законодавчих осново та шляхів формування ефективної взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування.

Для досягнення мети були поставлені такі *завдання*:

- дослідити теоретичні основи сфери природокористування;
- розглянути законодавчі основи взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування;
- проаналізувати досвід закордонних держав взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування;
- визначити сутність сучасного стану безпекових норм у сфері природокористування;
- запропонувати напрями покращення пр-взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування.

Об'єктом дослідження є публічне управління сферою природокористування.

Предмет дослідження – система взаємовідносин громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії і спеціальні методи дослідження оцінки ефективності роботи керівника в публічному управлінні в сучасних умовах.

Практичне значення результатів магістерської роботи полягає у тому, що вони можуть бути використані у напрацюванні пропозицій щодо розвитку піар-взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ PR-ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

1.1. Теоретичні засади сфери природокористування у публічному управлінні

На даному етапі свого існування незалежна Україна переживає найдраматичніший момент буття. Проходячи важкі випробування усфері природокористування й до повномасштабного вторгнення РФ на величезну кількість областей нашої держави, наша територія зазнавала стихійні лиха, техногенну катастрофу світового масштабу, а також й більш локальні екологічні події. Саме тому сфера природокористування опинилась надзвичайно актуальною. Бойові дії на величезній території України, знищення лісів, дамб, забруднення річок та морів, забруднення повітря та сільгосп земель постійними артобстрілами, а також бомбардування різними видами зброї всієї території країни вимушено привели громадян нашої країни в зону екологічної катастрофи.

Підрив Каховської ГЕС, яка спричинила катастрофічні наслідки одразу в декількох секторах сфери природокористування, призвело до неможливості використовувати водні ресурси з цього бувшого водосховища для сільського господарства та інших потреб, а також до забруднення Чорного моря. Зі слів спеціалістів сфери природокористування оцінити масштаби збитків цієї катастрофи неможливо буде навіть через 10 років й ставлять цю подію в один ряд з аварією на Чорнобильській АЕС, наслідки якої також навіть через 38 років точно оцінити доволі важко. В цьому розрізі захоплення росіянами Запорізької АЕС й не зовсім зрозумілі дії міжнародної організації МАГАТЕ наражають нас на потенційно ще одну екологічну катастрофу на нашій території. Також, надважливим негативним фактором впливу на сферу

природокористування є постійні обстріли критичної інфраструктури всієї території України, які призводять до тотального забруднення, як земель й водних ресурсів, так і до тотальних руйнувань, а що головніше до загибелі наших громадян. Виходячи з вищезазначеного піар-взаємодія громадськості й органів публічної влади у сфері природокористування є обов'язковою та необхідною для усіх сторін даної взаємодії.

Коли ми говоримо про термін «екологічна криза», можна відзначити його активне вживання в наукових дослідженнях, публічно-управлінських обговореннях, а також у популярних медіа. Це словосполучення з'являється у контексті прагнень досягти сталого рівня життя для всіх людей, що базується на розумінні життєздатності життя, а також поточного і майбутнього стану здоров'я країни. Небезпека, яка випливає з негативних наслідків екологічної кризи, має системний характер і супроводжується численними проблемами, такими як зменшення біорізноманіття, забруднення сільських територій, а також атмосфери і водних ресурсів. Також відзначаються зміни в стані озонового шару, забруднення річок, несподівані повені, а також проблеми, пов'язані зі зміною клімату і парниковим ефектом. Нездатність адекватно оцінити глобальну значущість екологічних проблем призводить до поширення ситуацій, які можна охарактеризувати як екологічно некритичні, що, в свою чергу, дозволяє активістам усвідомити глибинні причини цих проблем у їхній діяльності та житті.

Сьогодні вся планета опинилася у надзвичайно складній екологічній ситуації, прояви якої не підкріплюють морально-етичні, естетичні та наукові основи безтурботного існування на Землі. Аналіз зв'язку між природою і повсякденною діяльністю людей дозволяє розробити моделі, які, на жаль, не завжди повною мірою висвітлюють проблему неконтрольованих технологічних експансій (у найширшому розумінні цього терміна) і їхнього впливу на наше щоденне життя. Дійсно, запровадження таких технологій могло б призвести до покращення якості життя, проте їхнє бездумне застосування вкрай загострює існуючі екологічні проблеми.

Основні причини погіршення ситуації протягом цього десятиліття є дуже важливими. Перш за все, це природно-історичний феномен, що виникає з утилітарної точки зору науково-технічних досягнень. Водночас нерозвиненість свідомої, індивідуальної екологічної культури людини, яка потребує втілення соціальних, правових та інших механізмів регулювання цих процесів, робить системні відмінності, а їхнє важливе розуміння анахронізмом. Для таких людей питання формування національної екологічної політики в її еволюційному, духовно-історичному, філософсько-етичному та гуманістичному аспектах є актуальним в умовах відсутності національної безпеки.

Питання, пов'язані з природою та людьми, почали підіймати ще з давніх часів. Серед видатних мислителів і учнів, які збирали знання людей про природу і новий світ, можна назвати Сократа, Сенеку, Платона, Аристотеля, Л. Да Вінчі, Ф. Бекона, Дж. Л. Бюффона, О. Гумбольдта, Ч. Дарвіна та багатьох інших. Вони сприймають природу як явище, яке зливається з людиною, сприймають моральні та естетичні норми, подають людям образ здорового способу життя. Аристотель, один із найвідоміших давньогрецьких філософів, сказав: «Природа нічого не витрачає даремно, а також не витрачає нічого необхідного» [4, с. 441].

Воєнні дії на території нашої країни підтверджують цей вислів, бо, як вже було зазначено раніше, використання техногенно небезпечної зброї призводить екологічні біосистеми у резонанс й одна система може по новому впливати на всі інші екосистеми та біоресурси, що в свою чергу опосередковано впливає й на людину.

Для екологів важливо те, що майбутнє цивілізації та супротив тому, що стається в сучасному світі, може бути втрачене нашими людьми, нашою планетарною силою. Ситуацію оцінюють так: «Буває, що нинішнє людство не звертає уваги на глобальну екологічну катастрофу, оскільки знищує все живе на Землі, в царстві *Homo sapiens*. Те ж саме стосується і того, що в наш час різні представники науки, представники культури та освіти представляють собою тих самих людей та роблять ті самі дії, що передували Священній Книзі, тому

екологія ніколи не була в центрі уваги, протестуючи проти вирішення глобальних екологічних проблем не представлятиме межі політизованої та популістської риторики чи наївної футурології» [42, с.11].

З цього випливає, що виникнення глобальних екологічних проблем на горизонтальному рівні може бути власною версією безпечного, раціонального та продуманого ефективного використання природних ресурсів, передаючи сучасну екологічну свідомість, моральне розуміння, екологічну культуру та знання, якоюсь мірою. Доповнюючи, формуючи розумне споживання якості природи, мудрість і жвавість очищають спокій дивовижної природи для всіх людей і учнів. Існує потреба в ефективній природничій науці, що включає ціннісне харчування, адаптацію природи та культури, природи та людської доброти, природи та здоров'я людини, природи та моралі.

Іноді найпродуктивніші наукові дослідження можуть мати міждисциплінарний характер, і вони не ігнорують екологію. Вони демонструють широкий спектр наукових знань, зокрема, біохімії, геології, соціології, права, історії, політики, сил зовнішнього контролю, управління, планування тощо. Українські вчені (Степанов, Сельській, Сотник та Сафронов) - визначають екологію як соціальну науку, яку вона охоплює, так як освіту у взаємодії та взаємозв'язку між людським досвідом і природним середовищем, наукову основу раціонального природознавства та охорони природи, а також дизайнування майбутніх безпекових проєктів у сфері природокористування [73; 74; 75; 78]

Реальна людська свідомість вільна від примари великих екологічних катастроф, які загрожують цивілізації, спонукаючи до пошуку нових парадигм успішного розвитку. Ця нова концепція пропонує надважливі рішення в контексті радикального переосмислення людських і природних цінностей через скоординований підхід до економічного зростання та систематичний і широкомасштабний запуск глобальної стратегії розвитку, яка несе з собою деякі небажані міркування народу, який орієнтований на досягнення балансу між трьома сукупними рішеннями – економічним, соціальним та екологічним.

У цьому контексті вона також повністю розуміє природу стратегій розвитку людей у 21 столітті, ця концепція дістала назву «сталій розвиток».

Концепція «сталого розвитку» була запропонована прем'єр-міністркою Норвегії Гро Харлем Брендланд, яка написала про неї в доповіді «Наше спільне майбутнє», підготовленій для ООН і опублікованій Міжнародною комісією зі сталого розвитку в 1987 році. Концепція була запропонована в досить розпливчастий, навіть надто неконкретний характер, який розуміється як розвиток, який відповідає потребам сьогодення, не ставлячи під загрозу перспективи майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

До концептуалізації проблем сталого розвитку долучаються й вітчизняні вчені. Зокрема, Б. Данилишин визначав її як систему суспільних виробничих відносин, у якій досягається оптимальний баланс між економічним зростанням, нормалізацією стану якості навколишнього природного середовища та зростанням матеріальних і духовних потреб населення [22]. С. Дорогунцов та А. Ральчук [29] вважають, що сталий розвиток є певною траєкторією довгострокового зростання спільних інтересів людства та має безпечні соціально-економічні та технологічні екологічні складові. В. Трегобчук [80] звертає увагу на економічному зростанні при вирішенні найважливіших проблем соціального життєзабезпечення та уникненні виснаження ресурсів, деградації та забруднення навколишнього середовища. З. Герасимчук [16] під сталим розвитком вбачає процес, який забезпечує функціонування територіальної системи за певними параметрами в певних умовах і протягом заданого часу, координуючи таким чином фактори виробництва та покращуючи якість життя сучасної людини. При цьому людина має підтримувати та поступово відтворювати цілісність свого середовища.

На саміті ООН зі сталого розвитку було прийнято 17 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, з яких виникла більш загальна концепція сталого розвитку [79]. В його основі лежить ідея збалансування та взаємозв'язку трьох основних компонентів: економічної, соціальної та екологічної. Економічний вимір означає сприяння інклюзивному,

збалансованому, низьковуглецевому економічному зростанню та стійкій інфраструктурі для забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку. Соціальна складова передбачає подолання бідності та зменшення нерівності, включаючи гендерну рівність, забезпечення громадського здоров'я, добробуту та якісної освіти в безпечних і стійких поселеннях. Екологічний вимір має на меті забезпечити перехід до збалансованих моделей споживання та виробництва, ефективне управління природними ресурсами та посилення реакції на зміну клімату, захист наземних і морських екосистем і сприяння збалансованому використанню ресурсів [79].

Дана концепція постійно уточнюється та наповнюється новим змістом, на цій основі формуються міжнародна та національна екологічна політика та ефективні основи управління навколишнім середовищем. Особливо на рубежі ХХ ст. Теорія сталого розвитку пропонує два основних концептуальних підходи - «слабка стійкість» і «сильна стійкість». Як зазначає О. Гіндс [18], «сильна» стійкість передбачає мінімізацію впливу людини на природу: відмова від галузей, які руйнують природу, і мінімізація споживання природних ресурсів. Типовими інструментами реалізації цієї стратегії можна вважати жорсткі адміністративні заходи та стабілізацію економічного зростання на «нульовому» рівні. Щодо концепції «слабкої» стійкості, то вона формує основу для екологічно сталого регіонального розвитку в таких країнах, як Австралія та Канада. У рамках цього підходу визнається, що негативний вплив діяльності людини на навколишнє середовище є незворотнім і його рекомендується мінімізувати до рівня природного асиміляційного потенціалу. Як інструмент досягнення «слабкої» стійкості рекомендується використовувати державні, національні та міжнародні інститути, наприклад «зелені» ринки.

У Стратегії національної безпеки України (26 травня 2015 р.) Загрози національній безпеці визначені у пункті 3.9. Звертається увага на такі питання: надмірний антропогенний вплив та високий рівень технічного навантаження на територію України внаслідок Чорнобильської катастрофи та рівень їх утилізації, переробки та захоронення; національна єдина Національна система, сили

цивільної оборони, система моніторингу навколишнього середовища є незадовільними. Також часто згадується низькотехнологічна, ресурсомістка економічна модель, притаманна сучасній українській економіці. Але ці загрози лише декларують проблеми, які стоять перед країною та суспільством, особливо беручи до уваги розвиток подій у ході воєнних дій та їх наслідки. Зрозуміло, що певні визначення після закінчення активних воєнних дій будуть переглядатися, але зараз це наразі не на часі.

Поки підхід сучасних світових держав фактично не увійшов у широку вітчизняну наукову, політичну та медійну дискусію. Зокрема, залучення німецьких, британських і шведських вчених для розширення кола учасників, залучених до процесу прийняття політичних рішень щодо управління навколишнім середовищем, а також зростання важливості інших рівнів уряду, громадянського суспільства та неурядових організацій, не були вплинули. прийнято до уваги. Іноземні експерти слушно зазначали, що окрім безпосереднього нагляду необхідно також зосередитися на детальному та систематичному розгляді економічних, інформаційних, кооперативних чи саморегульованих методів.

Науковці з різних країн відмічають, що екологічні виклики є складними та взаємопов'язаними не лише між собою, а й із соціально-економічними проблемами. Таким чином, незалежна експертна консультативна група ООН з питань навколишнього середовища (Науково-технічна консультативна група (STAP)) заявила у звіті (червень 2018 р.), що добробут людей, зменшення бідності, покращення здоров'я людей, доступ до енергетичних ресурсів та економічне зростання безпосередньо пов'язані з факторами навколишнього середовища.

Вирішення цих взаємопов'язаних і взаємодіючих екологічних і соціальних проблем вимагає системного підходу. Це дозволить досліджувати взаємозв'язки між різними частинами системи, такими як продовольчі системи, зокрема ланцюги поставок товарів, причинно-наслідкові зв'язки та механізми позитивного чи негативного зворотного зв'язку між біофізичними та соціально-

економічними характеристиками. Системний підхід також розглядає взаємодію між системними компонентами в різних місцях і на організаційних рівнях, а також у часі. Багато з цих зв'язків є нелінійними. Розуміння зв'язків між змінними може допомогти визначити точки для ефективного втручання [88].

Науковці підкреслюють кілька ключових систем, які наразі демонструють найбільш помітний вплив на навколишнє середовище. Серед них значну роль відіграють економічні кризи, що викликають фінансову нестабільність та ведуть до незбалансованого розвитку. Також слід зазначити недоліки у функціонуванні фінансових механізмів, що призводять до неефективного розподілу ресурсів, а також явище неповної зайнятості, яке послаблює соціальну та економічну стійкість. Не менш важливим фактором є неконтрольована інфляція, яка створює додатковий тиск на економіку та екологію.

Що стосується ризиків для довкілля, то серед найбільш значущих варто виділити техногенні катастрофи, які завдають суттєвих збитків природі та населенню. Також велике занепокоєння викликає нездатність глобальної спільноти ефективно протидіяти змінам клімату, що призводить до поглиблення проблеми. Втрата біорізноманіття та поступове руйнування екосистем є серйозними наслідками, які можуть суттєво порушити баланс природних процесів і поставити під загрозу стабільність навколишнього середовища.

Геополітичні фактори також відіграють важливу роль у впливі на довкілля. Розпад державних структур або значні терористичні атаки можуть спричинити хаос і дестабілізацію регіонів, що, своєю чергою, ускладнює зусилля з охорони природи. До цього додаються проблеми, пов'язані з неефективним глобальним та регіональним управлінням, що може спричинити катастрофічні збої в системах безпеки та управління національними ресурсами.

Технологічні ризики виявляються у вигляді недостатньо розвинутої критичної інфраструктури, що робить суспільство вразливим до різних загроз, а також через ймовірність шахрайства чи крадіжки даних, які ставлять під

загрозу безпеку інформації. Непередбачувані наслідки швидкого технологічного розвитку також створюють додаткові ризики, адже багато нововведень можуть мати негативний вплив на екосистеми, який важко оцінити заздалегідь.

На цьому фоні постає низка питань щодо ролі та статусу публічної політики. Це, зокрема, стосується необхідності для всіх зацікавлених сторін бачити не лише вузькі інтереси, а й ширшу перспективу проблеми. Часто виникають ситуації, коли старі проблеми або нові виклики посилюються попри попередні спроби їх вирішення. До того ж існує багато питань, які взагалі не мають простих чи очевидних шляхів вирішення, що вимагає більш глибокого переосмислення підходів до управління та розробки стратегій реагування. До важливих моментів у процесах прийняття рішень у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища є, здавалося б, очевидні організаційні моменти: прозорість процедур, відповідне представництво зацікавлених сторін і готовність брати участь у конструктивному діалозі, ефективне лідерство та міцна концептуальна основа. Р. Говард почав обговорювати це питання ще в 1988 р., пізніше до нього приєдналися В. Белтон, Т. Стюарт та інші дослідники.

Найважливішими є дві ситуації. По-перше, суспільство складається з індивідів з різними цінностями, інтересами, потребами тощо. Тому не можна говорити про суспільні цілі в об'єктивному розумінні. Їх можна визначити як ті, з якими погоджується більшість людей. Ці цілі можуть бути суперечливими, їх важко визначити, формалізувати та оцінити. По-друге, екологічні або споріднені соціально-екологічні системи складні. Тому важко достовірно передбачити наслідки альтернативних рішень. Важко передбачити, які результати дозволять досягти поставлених цілей і наскільки обґрунтованими є ці прогнози [85].

Щоб подолати ці труднощі, можна застосувати відповідні методи [89]. Вони призначені для структурування процесів прийняття рішень, процедурних кроків і оцінки прийняття альтернативних рішень. Деякі методи покладаються на якісні оцінки, інші покладаються на кількісні переваги та прогнози, а також

ранжують альтернативи на основі оцінок очікуваного досягнення заявлених цілей.

Тому ми погоджуємося з висновками науковців, які досліджують проблеми сфери природокористування, але вважаємо, що питання формування національної політики щодо безпеки управління навколишнім середовищем досліджено мінімально. Ми вважаємо, що це ключове питання, навколо якого розробляються не лише концептуальні дискусії, але й стратегічні підходи до політики управління сферою природокористування на національному, регіональному та глобальному рівнях для розвитку країн у всьому світі та всього людства.

1.2. Основи законодавства PR-взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування

Відповідно до екологічного законодавства в Україні впроваджується система публічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Це сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, які виконують функції управління і контролю за процесом охорони і відновлення природних елементів. Система становить єдине ціле - біосферу.

До цих структурних елементів належать органи управління у сфері природокористування — юридично самостійні державні, самостійні та громадські органи, які здійснюють організаційні, розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні функції щодо забезпечення екологічної безпеки, реалізації принципів національної екологічної політики, а також раціонального використання природних ресурсів. Публічне управління здійснюють загальнодержавні органи влади - Кабінет Міністрів України, Президент України, Верховна Рада України та її Комітет з питань екології та раціонального використання природних ресурсів. Вони реалізують екологічну політику країни.

Управління природними ресурсами та охороною навколишнього середовища є організаційним механізмом і системою діяльності національних адміністративних органів і органів місцевого самоврядування у сфері суспільних екологічних відносин, таких як використання природних ресурсів, відтворення природних ресурсів і охорона природних ресурсів. Зміст природокористування та охорони навколишнього середовища базується на таких принципах: законність здійснення управління, пріоритетність забезпечення екологічної безпеки, раціональне використання природних ресурсів, планування державного управління в цій сфері автономія [61; 66].

Управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища може бути класифіковане за різними критеріями, зокрема, в залежності від сфери впливу на об'єкти контролю. Існують кілька основних видів управління, серед яких:

1. «Загальнодержавне управління». Це управління здійснюється органами державної адміністрації або місцевого самоврядування, які мають повноваження на загальнодержавному або регіональному рівні. Такі органи відповідають за координацію дій у сфері екологічної безпеки та природокористування на рівні всієї країни чи окремих її частин.

2. «Галузеве управління». Цей тип управління відбувається через органи, які функціонують у межах певної галузевої структури. Галузеві органи відповідають за управління екологічними аспектами, які безпосередньо стосуються специфічних галузей економіки, таких як сільське господарство, транспорт, промисловість та інші.

3. «Екологічне управління». Цей вид управління охоплює контроль і моніторинг у межах окремих галузей народного господарства. Наприклад, екологічні органи можуть бути відповідальні за моніторинг впливу сільського господарства на навколишнє середовище або за контроль за викидами забруднюючих речовин у транспортному секторі.

4. «Громадське управління». В цій структурі управління можуть діяти громадські організації, які керуються екологічними об'єднаннями або окремими

громадянами. Вони виконують важливу роль у контролі за дотриманням екологічних норм і стандартів, сприяючи активній участі населення у процесах управління екологічними питаннями, а також у впливі на державну політику в цій сфері.

Президент України відіграє ключову роль у формуванні державної екологічної політики. Він має повноваження оголошувати зони надзвичайної екологічної ситуації за згодою Верховної Ради та забезпечувати реалізацію конституційних положень, які стосуються екологічних відносин між людиною, суспільством і навколишнім природним середовищем. Ця діяльність має на меті забезпечення належного рівня екологічної безпеки та охорони природних ресурсів на національному рівні. Уряд реалізує визначену Верховною Радою України екологічну політику, забезпечує розробку та реалізацію державних і міждержавних екологічних планів, порядок встановлення та затвердження екологічних нормативів; обмежень використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин; формує та визначає Порядок використання та розміщення відходів та їх ліміти для визначення території та об'єктів управління зовнішніми зв'язками України в галузі охорони навколишнього природного середовища; забезпечує роботу міністерств та інших органів публічної влади, які вирішують питання у сфері природокористування.

До цих установ належать Міністерство охорони навколишнього природного середовища, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство охорони здоров'я, а також Міністерство економіки. Вони здійснюють комплексне управління у сфері природокористування, погоджують проекти екологічних законопроектів, формують нормативи плати за спеціальне використання природних ресурсів, здійснюють державний контроль за станом природи та її компонентів, мають право вимагати від фізичних та юридичних осіб усунення порушень. законодавства про охорону навколишнього середовища, можуть бути скасовані обмеження на видобуток і використання природних ресурсів [40; 66].

Під функціями управління у сфері раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища необхідно розуміти основний напрям (або основний вид) діяльності державної адміністрації, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань щодо забезпечення раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, охорони природного навколишнього середовища, а також забезпечення екологічності та безпеки.

Функція управління — це напрямок організаційно-правового впливу на суспільні відносини у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища. Вони складають зміст управління в суміжних областях. Ці функції включають в себе: просторову та географічну структуру природних ресурсів, екологічну інвентаризацію, екологічну інвентаризацію та якісну інформацію про стан природних об'єктів, інші їх характеристики та використання та систематизувати їх.

Інформація, що міститься в природно-ресурсних кадастрах, визначає, з одного боку, правовий режим природних об'єктів, статус яких визначається шляхом кадастрової оцінки, а з іншого — допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення (наприклад, доступність інформації) для конкретної ділянки землі. Знання стану родючості допоможе правильно визначити, які ділянки придатні для будівництва, а які для сільського господарства. На відміну від даних системи моніторингу, інформація про кадастр не містить прогнозів зміни стану природних ресурсів. У той же час кадастрові системи працюють за моделлю циклічної безперервності, оскільки природні ресурси змінюються внаслідок господарської діяльності та інших факторів, тому інформація, зібрана кілька років тому, стає застарілою. Особливо швидко змінюється ситуація в умовах сьогочасних воєнних дій та екологічних катастроф, як наприклад зміна ландшафту та виникнення нових-старих, історично сільськогосподарських земель після підриву Каховської ГЕС. Що цікаво в цьому аспекті, під час побудови ГЕС було затоплено 600 тисяч гектарів родючих земель, а після

підриву ГЕС вивільнилось близько 300 тисяч гектарів цих же земель, які перебували довгий час під водою.

Моніторинг – це комплексна система, яка спостерігає, збирає, обробляє, систематизує та аналізує інформацію про стан довкілля, оцінює та прогнозує його зміни, дає обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень.

Метою екологічної стандартизації та нагляду є встановлення цілісного набору обов'язкових норм, правил і вимог, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Ці норми, правила і вимоги оформлені у вигляді нормативно-технічних документів, які можуть бути міжнародними, національними, галузевими чи міжгалузевими стандартами та правилами. Національні стандарти в області охорони навколишнього середовища, будучи обов'язковими документами, визначають основні поняття і терміни, що стосуються природних ресурсів, а також системи їх використання і охорони. Вони також регламентують методи моніторингу стану навколишнього середовища, вимоги щодо запобігання забрудненню довкілля та інші важливі аспекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища і використанням природних ресурсів.

Щодо екологічного планування, прогнозування та програмування, то в сучасних умовах прогнозування здебільшого виконується в рамках екологічного моніторингу. Цей процес включає проведення спеціалізованих досліджень, що стосуються перспектив розвитку екосистем, а також можливих змін у навколишньому середовищі та стані конкретних природних об'єктів. Отримані прогнози служать основою для прийняття обґрунтованих рішень, які стосуються використання та захисту навколишнього середовища.

Безпосереднє планування, яке передбачає розробку процедур для виконання діяльності в конкретних сферах, відбувається в рамках реалізації різноманітних видів діяльності, що впливають на навколишнє середовище. На даний момент це планування не має комплексного характеру, оскільки може бути пов'язане як із самостійною екологічною діяльністю, так і включатися до

планування інших заходів. Наприклад, при плануванні та забудові територій, згідно з Законом України про планування і забудову територій, також передбачаються заходи, спрямовані на правильне використання та охорону природних об'єктів. Таким чином, екологічне планування стає важливою складовою частиною загальної стратегії управління територіями та ресурсами. В основному екологічне планування нині здійснюється через прийняття екологічних програм. Програмування передбачає розробку набору заходів для створення ієрархічної системи завдань, які в кінцевому підсумку служать меті. Завдяки своїй складній структурі та структурі він відрізняється від власного макета.

Екологічний контроль - це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Екологічний аудит — це задокументований, систематичний і незалежний процес оцінки об'єкта екологічного аудиту, що включає збір та об'єктивну оцінку доказів для визначення відповідності певних видів діяльності, подій, умов, систем екологічного менеджменту та інформації про ці питання. Відповідає вимогам законодавства України з охорони довкілля та іншим стандартам екологічного аудиту.

Якщо розглянути Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», то можна визначити, що публічне управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища здійснюють: Кабінет Міністрів України, місцеві ради та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, державні органи по охороні навколишнього природного середовища і використанню природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України [66].

Органом державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері

охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, регіони, відповідно до законів України, КМДА та інші. До компетенції державних органів належить виконання цих функцій [66].

У юридичній літературі регуляторні органи по-різному класифікуються за видами. Розрізняють органи загального, спеціального, міжвідомчого та відомчого управління. Вони поділяються на інститути загальних повноважень та інститути спеціальних повноважень. Агенції із загальними повноваженнями несуть відповідальність за управління природними ресурсами та охорону навколишнього середовища та інші функції та діяльність. Для закладів зі спеціальними повноваженнями управління в екологічній сфері є основним напрямком діяльності.

До державних органів із загальними повноваженнями належать Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування та органи обласної державної адміністрації. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» повноваженнями Кабінету Міністрів України є: реалізовувати визначену Верховною Радою України політику у сфері охорони навколишнього природного середовища; координувати роботу центральних органів виконавчої влади України, інших установ і організацій з питань охорони навколишнього природного середовища; розробляє порядок створення та використання Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у складі державного бюджету України та затверджує перелік природоохоронних заходів; використання природних ресурсів, скидання забруднюючих речовин у навколишнє середовище та розміщення відходів; Кабінет Міністрів України може здійснювати інші повноваження відповідно до цього Закону та інших законів України [66].

Органи місцевого самоврядування здійснюють управління природними ресурсами та охороною навколишнього середовища у відповідних регіонах відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування» та Закону

України «Про охорону навколишнього природного середовища». Виконавчий орган сільських, селищних, міських рад у сфері охорони навколишнього природного середовища в межах своєї компетенції: реалізує рішення відповідних рад, координує діяльність підприємств, установ і організацій, розташованих на території сіл, селищ і міст; форм власності та приналежності; організовує розроблення місцевих природоохоронних планів за поданням Державної адміністрації підприємств; установ та організацій КМДА. Окрім випадків, які призводять до викидів забруднюючих речовин до навколишнього природного середовища, контроль за викидами у навколишнє середовище за межами сіл, селищ і міст, а також обмеження щодо утворення та розміщення відходів на їх територіях. Також входять строковий план роботи з охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; забезпечення систематичного та своєчасного інформування населення, підприємств, установ і громадян відповідно до законодавства та рішень Уряду; мають місцеві повноваження в Організації території та об'єктів природно-заповідного фонду та інші повноваження [61].

Якщо розглянути органи публічної влади, які мають спеціальні повноваження у сфері природокористування, то до таких відносяться наступні: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; Державне агентство водних ресурсів України; Державне агентство лісових ресурсів України; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; Державне агентство меліорації та рибного господарства України; Державна екологічна інспекція України; Державна служба геології та надр України; Державний інформаційний геологічний фонд України.

Значну важливість у сфері управління природокористуванням мають громадські організації: Українська академія екологічних наук, Українське товариство охорони природи, Українська екологічна асоціація, Українська екологічна організація «Зелений світ».

Контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства здійснює екологічна прокуратура на загальнодержавному та місцевому рівнях

(області, райони, райони у містах). Вони мають повноваження щодо контролю за виконанням вимог національного природоохоронного законодавства та використанням засобів здійснення природоохоронних заходів.

Незалежно від рівня управлінських функцій, до них входять кілька ключових етапів: облік природних ресурсів, створення кадастрів для різних типів ресурсів, таких як земельні, водні, лісові, а також родовища корисних копалин і облік тваринного світу. Додатково важливими елементами є планування використання та відтворення природних ресурсів, моніторинг (спостереження та прогнозування) та інформування про стан навколишнього середовища, а також контроль за використанням і відновленням цих ресурсів. Реалізація цих функцій спирається не лише на основні принципи публічного управління, такі як плановість, спроможність, участь громадськості і правова невідворотність, але й на специфічні принципи, характерні для екологічного управління, зокрема науковість, раціональність та цільову оплату за користування природними ресурсами.

Таким чином, можна підкреслити, що правова основа для взаємодії між громадськістю та органами публічної влади в сфері природокористування полягає в реалізації положень природоохоронного законодавства. Це передбачає контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення виконання ефективних і комплексних природоохоронних заходів, а також раціональне використання природних ресурсів. Залучення громадських організацій до процесів аналізу, аудиту та моніторингу в сфері екологічного менеджменту може створити важливу платформу для взаємодії з органами публічної влади. У свою чергу, ці органи зобов'язані забезпечувати систематичне і своєчасне інформування населення, підприємств, установ і організацій про стан навколишнього середовища, захворюваність населення, а також організувати екологічну освіту відповідно до законодавства України. Вони також відповідають за організацію територій і об'єктів, маючи відповідні повноваження у цій сфері.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДСЬКІСТЮ І ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

2.1. Дослідження закордонних практик взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування

У багатьох країнах світу накопичений значний досвід у вирішенні еколого-економічних проблем, пов'язаних із природокористуванням. Були створені ефективні організаційні структури та запроваджені діючі механізми правового регулювання, які сприяють охороні і раціональному використанню природних ресурсів. Серед найвідоміших моделей управління, що функціонують в Японії, США та окремих країнах Західної Європи, можна відзначити результати тривалих досліджень, численних експериментів та допущених помилок. Ці моделі є наслідком системного підходу до вирішення екологічних проблем, який базується на співпраці різних країн. В умовах глобалізації екологічних викликів, така співпраця є критично важливою, адже вирішення екологічних проблем не може бути обмежене рамками однієї країни. Глобальні екологічні проблеми потребують колективних зусиль та міжнародної координації для досягнення прийняттого рівня безпеки навколишнього середовища.

Структура міжнародної екологічної політики має два рівні [86]:

1. Міжнародна глобальна екологічна політика — міжнародно-правова, політична та зовнішньоекономічна дія, сформульована та реалізована з урахуванням екологічних обмежень соціально-економічного розвитку, природних ресурсів світу та їх розподілу між регіонами та країнами. Метою цієї політики є захист загальних глобальних ресурсів Землі. Тому під час його реалізації були визначені площі, квоти та ліміти використання окремих корисних копалин, узгоджені плати за забруднення та видані заборони на скидання певних речовин. Елементом глобальної екологічної політики є певний

транснаціональний рівень, спільний для кількох країн, пов'язаних в єдину екосистему, і стан екосистеми в першу чергу впливає на ці країни.

2. Міжнародна регіональна екологічна політика охоплює інтереси країн одного континенту, які об'єднані фізичною географією, іноді одним морем (Чорне море, Середземне, Балтійське море) або рікою (Дніпро, Дунай, Рейн). Країни зі спільними кордонами мають найтісніший обмін. Вони також визначають характер транскордонного перенесення забруднень повітря та води, встановлюють квоти на видобуток природних ресурсів тощо.

Слід зазначити, що, на жаль, регіональна екологічна політика ще не вийшла за рамки загальних заяв про загрози, що виникають. Країни працюють переважно ізольовано на національному рівні. Взагалі чіткої координації дій між найближчими сусідами немає.

У різних країнах існують різні засоби політичної підтримки охорони навколишнього середовища. Лідерами у формуванні та реалізації засад екологічної політики безумовно є країни Західної Європи. У сучасній Європі існує чотири основних регіони, які проводять різну екологічну політику [10, с. 207].

Перша група - країни Південної Європи, економічно слаборозвинені, мають однонаправлене сільськогосподарське виробництво, мають складні екологічні проблеми. Їхнє рішення залежить від фінансової допомоги Європейського співтовариства.

Друга група - Північна Європа, країни якої характеризуються найбільш гармонійним розвитком і раціональним використанням природних ресурсів. Вони успішно вирішували екологічні проблеми, спираючись на традиційний екологічний світогляд широкого загалу.

Третя група - країни північно-західної Європи, які характеризуються великим промисловим потенціалом і серйозним забрудненням природного середовища. Країни регіону мали достатній капітал і фінансування з кінця 1980-х років. Почніть впроваджувати сильну екологічну політику.

Четверта група - країни Східної Європи, характеризуються серйозним забрудненням навколишнього середовища і не мають економічних і фінансових засобів для швидкого і стратегічного вирішення екологічних проблем. Україна також може бути включена як четвертий регіон.

З моменту створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у 1987 р. французькі ініціативи у сфері спільної міждержавної охорони природи продовжували поширюватися. Це стало поштовхом для створення багатьох типів міждержавних структур. Європейське економічне співтовариство, а пізніше Європейський Союз сформулювали та впровадили чотири плани охорони навколишнього середовища з 1973 року. У цій сфері вже існує практика розробки спеціальних директив, які є обов'язковими для країн ЄС. Нині в екологічній сфері діє понад 120 таких директив.

У 1993 році ЄС прийняв нові стандарти, які охоплюють широкий спектр промислової та сільськогосподарської продукції та комерційної діяльності, вводячи суворіші правила щодо забруднення навколишнього середовища, споживання енергії на виробництві та шумового забруднення. Продукти, які відповідають цьому стандарту, отримують знак «Зелений голуб», що дає їм перевагу на товарному ринку.

В останні десятиліття чітко простежується тенденція до вирішення багатьох питань екологічної безпеки на міждержавному рівні. Стокгольмська конференція (1972) стала стимулом для міжнародного співробітництва в екології на національному рівні. Стокгольмська декларація встановила фундаментальні права людей не лише на свободу та рівність, а й на адекватні умови життя в якісному середовищі, яке забезпечує їхню гідність і добробут [76].

Ідея Стокгольмської конференції виникла на основі рішень Віденської конференції з охорони озонового шару (1985), Женевської конференції з транскордонного забруднення повітря (1979-1983), Монреальського протоколу про обмеження Використання Chlorofluorocarbons (1987), переглянуте в 1990

році, планує скоротити фази на 20% і повністю припинити виробництво до 2000 року) [76, с.14].

У 1982 році Організація Об'єднаних Націй прийняла Всесвітню хартію природи, яка вперше проголосила відповідальність людства за стан природи на міжнародному рівні. Форум з міжнародного екологічного права, що відбувся в Італії в 1980 році, і звіт комісії Gro Harlem Brundtland (колишнього прем'єр-міністра Швеції) також відіграли важливу роль. Московська декларація Глобального екологічного форуму 1990 року була прийнята 83 країнами світу, а конференція в Ріо-де-Жанейро 1992 року, в якій взяли участь 100 країн і представники 50 країн, а також низка інших ініціатив. Конференція в Ріо-де-Жанейро прийняла програмний документ «Порядок денний 21», який включає міжнародний екологічний план дій на рубежі 20-го і 21-го століть. Підсумки десятиліть його реалізації були підведені на Форумі глав держав і урядів світу в Йоганнесбурзі 2002 року, але результати виявилися невтішними. Проект «Людство та глобальні зміни», що триває, спрямований на дослідження взаємозв'язку в системі «людина-довкілля-життя» [71].

На міжнародному рівні почався процес формування нової системи цінностей соціального, економічного і морального характеру, в тому числі екологічних вимог. Для оцінки успішності країн у цій сфері запропоновано систему індексів [87]:

а) індекс людського розвитку, включаючи тривалість життя, рівень освіти та доступ до ресурсів громадян країни;

б) Індекс сталого економічного добробуту Дейлі-Кобба з поправкою на екологічні витрати (1987).

Таким чином, перше десятиліття 21 століття ознаменується визнанням спільної відповідальності всіх країн за стан навколишнього середовища. Нормою стали міжнародні обміни, співробітництво для вирішення екологічних проблем, взаємні консультації та обмін інформацією. Головна мета – створення глобальної системи екологічної безпеки. Одним із наслідків зміни суспільно-політичної орієнтації є розширення можливостей інтеграції України в

глобальну екосистему, що дасть змогу використовувати досвід провідних країн для вирішення актуальних екологічних проблем.

Слід зазначити, що хоча рішення міжнародних організацій (їх часто називають резолюціями) впливають на формулювання міжнародно-правових норм, вони не мають законодавчого значення і носять рекомендаційний характер. Таким чином, їхній вплив є не директивним, а консультативним, і його можна досягти, лише якщо країна прийме одну чи декілька рекомендацій міжнародної організації. Це одна з конкретних причин, чому управління міжнародним співробітництвом є складним.

Механізми забезпечення міжнародно-правової охорони навколишнього середовища включають:

1. Наглядова поведінка є джерелом міжнародного екологічного права.
2. Міжнародні цілі охорони навколишнього середовища.
3. Координуюча роль міжнародного права в глобальному природоохоронному механізмі.

Розрізняють двосторонні та багатосторонні дії. Двосторонні угоди — це угоди різного рівня та характеру між двома країнами, які зазвичай мають спільний кордон. До багатосторонніх дій належать конвенції, договори, угоди та резолюції міжнародних організацій.

Об'єктами міжнародної охорони навколишнього середовища є повітряні басейни, космос, Світовий океан, Антарктида, річки та природні ресурси, що розщеплюються.

У глобальному механізмі охорони навколишнього середовища координуюча роль належить міжнародному праву. Причини:

- 1) загальні екологічні небезпеки;
- 2) загроза великомасштабної транскордонної шкоди національним екологічним системам;
- 3) необхідно розробити та прийняти загальнообов'язкові для країни кодекси поведінки.

Інформує діяльність і рішення міжнародних і громадських екологічних організацій: ЮНЕП, ЮНЕСКО, ВООЗ, МАГАТЕ, МСОП, ФАО, ІМО, ВМО, ЮНДРО.

При використанні міжнародних ресурсів особливо важливо підписувати міжнародні угоди та дотримуватися їх. Розвідка, видобуток і раціональне використання невідновлюваних ресурсів, а також захист і регенерація виснажених і забруднених відновлюваних ресурсів все більше будуть переходити від внутрішніх справ різних країн до спільного питання забезпечення виживання [27].

Охорона навколишнього середовища потребує розгляду цього питання на міжнародному рівні. Вирішення цих проблем можливе лише на основі двостороннього та багатостороннього міжнародного співробітництва. Ця співпраця проходить у формі організації науково-практичних конференцій, створення міжнародних організацій для координації спільних зусиль з охорони природи, а також діяльності міжнародних громадських організацій (партій зелених, екологів, тощо).

Організація Об'єднаних Націй (ООН) приділяє пильну увагу питанням продовольства та сільського господарства, особливо забезпеченню людства екологічно чистими продуктами харчування. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) займається проблемами здоров'я людини, народонаселення та допомогою у плануванні сім'ї на Землі. Екологічними питаннями займаються Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) і Науковий комітет з проблем навколишнього середовища (SCEP) Міжнародної ради наукових спілок та інші міжнародні організації.

До Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів (МСОП) входять 105 країн. Важливою подією в міжнародному екологічному русі став 14-й конгрес Всесвітнього союзу охорони природи, що відбувся в Ашхабаді в 1978 році. Головним підсумком стало прийняття документу – Всесвітньої стратегії охорони природи. Одночасно складається і постійно поповнюється Червона книга про рідкісних і зникаючих ссавців, птахів, плазунів і

земноводних. Була започаткована Зелена книга, що містить дані про унікальні та рідкісні ландшафти Землі [84].

У відповідь на нові проблеми, які виникли в галузі охорони природи в останні роки, почали виникати нові інституційні структури. Тому з 1991 року реалізується Програма ООН з охорони навколишнього середовища (ЮНЕП), яка передбачає тісну співпрацю з банківським сектором. У 1990 р. почала діяти Європейська асоціація економістів навколишнього середовища та природних ресурсів [39, с. 55-60]. Японія створила Дослідницький центр інноваційних технологій Землі.

У 1991 році Світовий банк і Програма ООН з навколишнього середовища створили Глобальний екологічний фонд (GEF), фінансову організацію з 1998 року, членами якої стали 155 країн світу, включаючи Україну. Основною метою створеного фонду є розробка та впровадження фінансового механізму надання пільгових кредитів країнам-одержувачам для реалізації проектів, пов'язаних із вирішенням глобальних екологічних проблем [20, с. 5-12].

Сприяти розвитку екологічного співробітництва шляхом організації міжнародних форумів. День відкриття Конференції ООН з навколишнього середовища в Стокгольмі (1972) - 5 червня - був оголошений Всесвітнім днем охорони навколишнього середовища. Особливе значення мають: Конференція з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975 р.); Ця зустріч стала однією з найважливіших подій в історії розвитку людства в 20 столітті. Цей програмний документ визначає головну мету на майбутнє для всіх країн світу – досягти прогресу шляхом сталого розвитку суспільства та задовольнити потреби нашого часу, не загрожуючи майбутнім поколінням.

До важливих документів у сфері міжнародних екологічних відносин належать:

- Всесвітня хартія охорони природи, яка проголошує і захищає право на існування всіх форм життя;

- Конвенція про заборону військового та ворожого використання засобів, що впливають на природне середовище, яка узагальнює основні принципи міжнародного співробітництва;

- Конвенція про зміну клімату;
- Конвенція про біологічне різноманіття;
- Конвенція про боротьбу з опустелюванням.

Особливо важливим є основний документ, прийнятий UNSEP – «Порядок денний 21» [71] – Глобальний план дій для сталого розвитку», який слід розуміти як модель соціально-економічного розвитку при задоволенні нагальних потреб людей. врахування прав майбутніх поколінь жити в здоровому та незайманому природному середовищі.

Крім того, сталого розвитку неможливо досягти без більш справедливого використання природних ресурсів і викорінення бідності, з одного боку, і неприйнятної розкоші, з іншого.

Маємо зазначити, що Україна останнім часом активно бере участь у міжнародному співробітництві у сфері охорони природи та навколишнього середовища і посідає одне з важливих місць у цій сфері. Як член ООН Україна є суверенною стороною 18 міжнародних природоохоронних угод, бере участь у 20 міжнародних конвенціях і понад 10 двосторонніх угодах, виконує міжнародні зобов'язання щодо охорони навколишнього середовища. З перших днів незалежності Українська держава активно співпрацює з міжнародною природоохоронною діяльністю та реалізацією екологічних планів і програм. Тому відповідно до Закону «Про Фонд природно-заповідного фонду України» від 26 листопада 1993 року було видано Указ Президента України «Біосферні заповідники», яким затверджено перелік біосферних заповідників України, поданий дирекцією станом на листопад 2013 року до ЮНЕСКО. Міжнародний координаційний комітет програми «Людина і біосфера» має в міжнародній мережі біосферних заповідників три природоохоронні території: Асканіанова (Херсонська область), Чорноморський (Херсонська, Миколаївська області) і Карпатський район (Закарпатська область). Крім того, Україна підписала угоду

з Республікою Польща та Словацькою Республікою про створення міжнародного біосферного резервату «Східні Карпати».

Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища відіграє важливу роль у зовнішній політиці України. Україна підписала 44 двосторонні міжнародні угоди та договори, переважно з сусідніми державами Грузією, Молдовою, Словаччиною та Польщею. Підписано меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці у сфері охорони навколишнього середовища з Австрією та Фінляндією.

Україна та Нідерланди підписали меморандум про співпрацю між урядами України та Канади з питань зміни клімату та протокол про співпрацю у сфері зміни клімату та розпочали реалізацію трьох спільних планів.

Україна є суверенною стороною 26 багатосторонніх міжнародних договорів та 3 протоколів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Ведеться підготовка до підписання, ратифікації та приєднання ще до 20 міжнародних конвенцій, протоколів і угод. Україна брала активну участь у розробці Ольхонської конвенції [59], Картахенського протоколу з біобезпеки 1992 р. до Конвенції про біологічне різноманіття, Протоколу про воду та здоров'я 1992 р. до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер та Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер 1992 року в Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, Протоколі про норми викидів азоту та Протоколі щодо важких металів.

Україна є членом основних міжнародних організацій (ЮНЕП, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я та ін.), діяльність яких пов'язана з вирішенням глобальних і регіональних проблем та охороною навколишнього середовища. Україна бере активну участь у діяльності Європейської економічної комісії, головним чином у діяльності її Комітету з питань екологічної політики [71]. Як відомо, з 1995 року Україна є членом Ради Європи, однієї з найвпливовіших організацій, у діяльності якої екологічні проблеми відіграють важливу роль.

Інтеграція України в європейський політико-економічний ландшафт є одним із пріоритетів зовнішньої політики України на даному етапі. Програма міжнародного співробітництва з ЄС у сфері охорони навколишнього середовища передбачає узгодження національного законодавства із законодавством ЄС, зокрема створення національних систем екологічних стандартів, впровадження природоохоронних технологій, методів ресурсо- та енергозбереження, координацію аналітичні вимірювальні системи та оцінка умов навколишнього середовища.

Україна, як член ООН, є суверенною стороною багатьох міжнародних екологічних угод і разом з усім світом продовжує активно працювати над завданням порятунку планети від екологічної катастрофи.

Світовий банк і його дочірня установа, Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), звернулися до екологічного фінансування в 1969 році. Відтоді банк відіграє важливу роль у цій сфері, і до середини 1990-х років він фінансував багато проектів із екологічним компонентом, які мали суто екологічні цілі: відновлення лісів, управління водними ресурсами, контроль забруднення.

Конкретні приклади найважливіших програм: управління навколишнім середовищем та використання природних ресурсів на Філіппінах, охорона природи в Середземноморському регіоні, захист тропічних лісів. Екологічна спрямованість так чи інакше стосується кожного проекту, який фінансує банк. Перш ніж виділяти кошти, МБРР повинен оцінити шкідливий вплив кожного проекту на навколишнє середовище. Це необхідний елемент прийняття рішень щодо проекту, і рішення банку залежить від результату проекту.

Проаналізувавши зарубіжний досвід співпраці та взаємодії громадськості та державних структур у сфері управління природокористуванням та досвід участі України в міжнародному співробітництві, можна відзначити наступне. Україна є активним учасником міжнародного співробітництва в галузі охорони природи та навколишнього середовища і посідає одне з важливих місць у цій сфері. Як член ООН Україна є суверенною стороною 18 міжнародних

природоохоронних угод, бере участь у 20 міжнародних конвенціях і понад 10 двосторонніх угодах, виконує міжнародні зобов'язання щодо охорони навколишнього середовища. З перших днів незалежності Українська держава активно співпрацює з міжнародною природоохоронною діяльністю та реалізацією екологічних планів і програм. Підписано 44 двосторонні міжнародні угоди та договори, переважно з сусідніми країнами Грузією, Молдовою, Словаччиною та Польщею. Процвітає співпраця з Данією, Нідерландами, Сполученими Штатами Америки тощо у сферах охорони довкілля, національних парків та біорізноманіття, раціонального використання природних ресурсів, управління водними ресурсами, поводження з токсичними відходами, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Україна є членом основних міжнародних організацій, діяльність яких пов'язана з вирішенням глобальних чи регіональних проблем, охорони навколишнього середовища (ЮНЕП, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я та ін.); Діяльність комітету з питань екологічної політики. Як відомо, з 1995 року Україна є членом Ради Європи, однієї з найвпливовіших організацій, у діяльності якої екологічні проблеми відіграють важливу роль.

В умовах глобалізації важливості розумного та безпечного природокористування стає очевидною необхідність об'єднання зусиль всього міжнародного співтовариства для вирішення проблеми, що викликана постійно загострюючою глобальною екологічною кризою. Ця криза є результатом багатьох факторів, включаючи зміни клімату, забруднення довкілля, вичерпання природних ресурсів та втрату біорізноманіття, і вимагає термінових і злагоджених дій на глобальному рівні.

Для ефективного подолання цих викликів необхідно створити постійно діюче міжнародне співтовариство, яке б займалося вирішенням усіх питань, пов'язаних з охороною навколишнього середовища в цілому, а також раціональним використанням природних ресурсів. Таке співтовариство має діяти на основі співпраці між країнами, науковими установами, бізнесом та

громадськими організаціями, забезпечуючи інтегрований підхід до екологічних проблем.

Ефективність цього міжнародного співтовариства буде залежати від його здатності адаптуватися до змінних умов і викликів, що постають перед планетою. Слід зосередитися на розробці та впровадженні спільних стратегій, які сприятимуть зменшенню негативного впливу на довкілля, збереженню природних ресурсів та забезпеченню стійкого розвитку.

Таким чином, лише через спільні зусилля та колективну відповідальність можна досягти значних результатів у подоланні екологічної кризи та створенні безпечного і здорового середовища для всіх.

2.2. Аналіз сучасного стану безпекових норм у сфері природокористування

На даному етапі буття нашої держави, розуміючи, яку величезну шкоду сфері природокористування нанесла російська федерація, особливим моментом є реалізація певних безпекових форм захисту цієї сфери. Зрозуміло, що й до повномасштабного вторгнення 2022-го року на території країни існували суттєві проблеми в даному напрямку. Це і наслідки наймасштабнішої техногенної катастрофи у світі (Чорнобильська АЕС), постійні локальні менш масштабні техногенні катастрофи, які впливали на екологічну стабільність систем, також це природні стихійні лиха, які завдавали серйозні руйнування екосистем, забруднення територій відходами виробництв та побутовими відходами, тощо. Тому на перший план виходить аналіз сьогодення в цьому напрямку, потенціна розробка нових безпекових норм та найголовніше їх адекватна реалізація й з цією метою розглянемо діючі норми безпекового напрямку у сфері природокористування.

Тому, в першу чергу звернемо увагу на Концепцію раціонального природокористування [70], а також на Національну екологічну доктрину, як основу розвитку екологічного менеджменту:

- забезпечення сталого розвитку, що поєднує економічну та екологічну безпеку країни та її регіонів;
- послідовність і комплексність реалізації стратегії розвитку системи екологічного менеджменту як нової концепції управління;
- послідовність і цілеспрямованість у процесі формування системної стратегії розвитку систем управління навколишнім середовищем та реалізації конкретних організаційно-економічних механізмів на кожному етапі її формування;
- управління навколишнім середовищем керується основними екологічними цінностями, формулює системи екологічної освіти та навчання та захищає культурну спадщину.

Без систематичної реалізації узгодженого за цілями, ресурсами, часом природоохоронного плану, спрямованого на поліпшення якості повітря, води, харчових продуктів, розвиток природно-заповідного фонду, створення єдиної екологічної мережі реалізації, дотримуючись принципу збалансованого розвитку немає жодної можливості здійснювати подібні заходи.

Зазначимо, що екологічна політика держави має здійснюватися опосередковано з цільовими національними, державними та регіональними планами. Наприклад, Національний енергетичний план України до 2030 року приймає стратегію екологізації паливно-енергетичного комплексу (ПЕК). В основу плану покладено концепцію реалізації процесу екологізації поетапно, залежно від пріоритетності діяльності та її екологічної та економічної вигоди. У рамках цієї стратегії виділено три основні напрями в процесі екологізації ПЕК України.

Перший сектор полягає у значному скороченні та, де це можливо, частковому усуненні викидів паливно-енергетичних підприємств, стічних вод та інших негативних впливів на природне середовище та населення, а також пов'язане з цим значне скорочення споживання енергії шляхом економії загального споживання електричної та теплової енергії (органічне та ядерне паливо) та використання екологічно шкідливих технологій при їх

видобутку та переробці.

Другий сектор - це стратегія зеленого розвитку агропромислового комплексу України передбачає:

- формування високопродуктивних та екологічно стійких агроландшафтів, що гармонійно поєднують економічні закони та механізми дії природних законів у межах території з урахуванням обмежень інтенсивності антропогенного навантаження на сільськогосподарські угіддя, біоресурси та ландшафти;

- включати вимоги екологічної безпеки в системи екологічного менеджменту сільського господарства;

- забезпечити екологічно безпечну утилізацію пестицидів і сільськогосподарських хімікатів;

- встановити механізми економічної, адміністративної та кримінальної відповідальності природокористувачів за порушення екологічних вимог;

- розробити природоохоронні заходи відповідно до вимог міжнародного законодавства та підвищити їх роль у практиці природокористування сільського господарства;

- створити системи економічного стимулювання виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції на основі біоагротехнологій;

- підтримувати екологічно чисте середовище, інфраструктуру та умови для праці, відпочинку та фізичного розвитку сільського населення;

- припинити використання непродуктивних сільськогосподарських угідь, особливо в районах з великими площами ріллі.

Третій сектор – екологізація розвитку водного господарства для задоволення потреб національної економіки. Воно здійснюється відповідно до Державного плану водного господарства, прийнятого Верховною Радою України. Метою цієї програми є:

- екологічний, економічний, санітарно-гігієнічний нагляд і національне водне господарство, приділяючи пріоритет збереженню водних ресурсів і підтримці сприятливих умов ландшафтної функції басейну та екологічного

стану водного об'єкта;

- досягти збалансованого регіонального екологічного розвитку з урахуванням водних факторів, враховуючи зміни стану водних ресурсів та прогнози;

- планувати та впроваджувати методи водокористування, охорони вод та відтворення водних ресурсів відповідно до принципів управління водозборами;

- затвердження пріоритету економічних інструментів у процесі регулювання економічних аспектів водокористування та їх оптимального поєднання з організаційно-правовими заходами;

- впровадження водо- та енергозберігаючих технологій у різних галузях економіки;

- включити розвиток систем раціонального водокористування в соціальних сферах до національних стратегічних пріоритетів;

- комплексний підхід до територіальної організації виробництва, земле- та водокористування відповідно до водно-ресурсного значення даного басейну;

- впровадити методи планування, прогнозування та організації водогосподарської діяльності з цілями проекту;

- дотримуватись чинних міжнародних договорів та співпрацювати з сусідніми країнами з питань використання та охорони вод;

- запобігання шкідливій дії води на прикордонні водойми;

- широка участь громадськості в процесах обговорення, планування та контролю водокористування.

Сьогодні в Україні розроблено стратегію зеленого розвитку основних галузей промисловості та економіки, яка законодавчо визначена в планових документах [51-55]. Проблема полягає в забезпеченні його працездатності та розробці механізмів його реалізації. Вирішити це можна лише шляхом створення потужних галузевих (корпоративних) систем управління навколишнім середовищем та відповідних дієвих механізмів відповідно до міжнародних стандартів та європейських правил.

Як ми всі знаємо, науково-технічний прогрес і розвиток є нерівномірними

в різних країнах світу. У зв'язку з цим все більше розвиватиметься міжнародне співробітництво в галузі науки і техніки для залучення більш технічно відсталих країн до здійснення сучасного технічного прогресу. Враховуючи багатство природних мінеральних ресурсів усередині землі в майбутньому, людське суспільство обов'язково розроблятиме ресурси Світового океану, і це вже почалося. Розробка ефективних технологій раціонального використання первинних природних ресурсів, у тому числі Світового океану, призведе до кооперації наукового потенціалу, що допоможе вченим різних країн спільно вирішувати наукові проблеми. У рамках проекту «Людина і біосфера» розпочато масштабну співпрацю науковців у галузі захисту біосфери від антропогенного забруднення.

У складних економічних умовах ефективність екологічної політики підвищиться, якщо до реалізації екологічної політики будуть залучені сформовані ринкові інститути та механізми регулювання суспільних процесів. Слід зазначити, що недержавна економіка фактично вийшла з арсеналу сучасної екологічної політики.

Тому доцільно запровадити ефективні механізми стимулювання бізнес-структур і приватних підприємств до участі у вирішенні проблем сфери природокористування. У цьому напрямку необхідно розробити правила розподілу відповідальності між державними органами та приватними компаніями за завдану екологічну шкоду. Екологічні міркування повинні бути відображені у вартості об'єктів приватизації для здійснення необхідних природоохоронних заходів.

Крім того, існує нагальна потреба у створенні дієвого механізму притягнення до відповідальності щодо екологічних правопорушень, скоєних роками, та виконання зобов'язань щодо усунення та відшкодування збитків.

Важливою формою посилення політики у сфері природокористування мають стати регіональні екологічні плани, спрямовані на вирішення найгостріших екологічних проблем. Лише усвідомлюючи, що умови сфери природокористування та екологічні умови в цілому взаємопов'язані та

причинно-наслідкові, і що вони є основою для виживання та розвитку національної соціально-економічної системи, можна вирішити екологічні проблеми й у підсумку досягнути соціально-економічного розвитку і прогресу.

Наразі суспільство підійшло до моменту можливостей зламати негативну ситуацію й суттєво поглибити ринкові реформи, в тому числі з урахуванням факторів сфери природокористування. Реалізація цієї політики має включати адресну допомогу для розвитку ефективного вітчизняного виробництва, формування національного екологічного капіталу, активну підтримку створення конкурентоспроможної, сучасної та екологічно чистої економіки в Україні. Його формування передусім потребує активізації ролі держави в цьому питанні, залучення всіх ринкових інструментів, водночас активного впровадження інституційних реформ, спрямованих на підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Необхідно створити ефективну систему контролю за діяльністю природних монополій та налагодити механізм адаптації до міжнародних вимог щодо поліпшення навколишнього природного середовища та їх переведення в національні стандарти сфери природокористування.

Ситуація з бюджетними витратами на вирішення екологічних проблем в Україні ще не найгірша. З державного бюджету щороку, до повномасштабного вторгнення РФ, виділялися достатні кошти, так що з 2016 року фактичні видатки на охорону навколишнього природного середовища перевищили 2,3 млрд. грн., переважна більшість з яких (майже 80%) спрямована на заходи щодо запобігання ліквідації екологічного впливу [41]. Крім того, на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації з державного бюджету України передбачено субвенції в сумі близько 1,5 млрд. грн. [45]. Це означає, що вітчизняна система еколого-економічного регулювання та фінансування природоохоронної діяльності в Україні залишається неефективною.

Перед реформою необхідно реформувати методи фінансування самої галузі. Поки фінансування буде відбуватися лише централізовано, мало що зміниться. Регуляторні спотворення відбуваються постійно і в

непередбачуваних місцях. Наприклад, стихійні лиха, масштабні пожежі, аварії на шкідливих викидах об'єктів тощо. Отже, для розробки ефективної політики управління навколишнім середовищем необхідно не лише щороку передбачати у державному бюджеті певну суму коштів на фінансування екологічної галузі, а й:

- використовувати вплив і важелі ринкової економіки для стимулювання екологічно орієнтованої поведінки місцевих суб'єктів господарювання;

- розробити механізми та системи податкового стимулювання здешевлення кредитів комерційних банків, запровадити механізми короткострокового та довгострокового кредитування природоохоронної діяльності;

- використовувати такі інструменти, як екологічне страхування;

- розширення бази оподаткування екологічним податком тощо.

Національна екологічна політика України також спрямована на підвищення ефективності управління надзвичайними екологічними ситуаціями на державному та регіональному рівнях. Це досягається через вирішення стратегічних завдань, спрямованих на збереження та покращення умов життя населення і стану довкілля, використання систем очищення та ресурсозберігаючих технологій. Це, у свою чергу, забезпечить вагомий прогрес у сфері нормативно-правового регулювання екологічної безпеки та сталого використання природних ресурсів. Основні принципи включають: довгостроковість; випередження планів соціально-економічного розвитку; оцінку рівня використання природних ресурсів з урахуванням комплексності й утилізації відходів; аналіз розвитку природоохоронної інфраструктури як частини економічної системи країни з прогнозом на майбутнє; врахування регіональних особливостей впливу розвитку продуктивних сил на екологічну ситуацію у різних регіонах та містах країни [64].

Політика щодо регіонів повинна бути спрямована на захист населення та територій від екологічних надзвичайних ситуацій, а також на створення умов, які стимулюватимуть регіони до використання власного потенціалу, внутрішніх

можливостей та місцевих ініціатив для підвищення їх ефективності. З огляду на основну мету національної екологічної політики, ключовими завданнями для регіонів України є:

- формування оптимальної та високоефективної економічної структури регіонів, яка б сприяла їх розвитку, використовуючи природні ресурси, виробничо-економічний, науково-технічний та людський потенціал, інфраструктуру, історико-культурні здобутки та традиції;

- забезпечення пріоритетної ролі регіонів у державній екологічній політиці та міжнародній співпраці шляхом активної інтеграції до міжнародних організацій;

- децентралізація влади, чіткий розподіл функцій між центральними та місцевими органами влади, з розширенням їх повноважень;

- створення спеціальних інституцій, які б впроваджували ефективну державну регіональну політику розвитку окремих регіонів.

Однак, економічний розвиток регіонів не обов'язково призведе до покращення умов життя людей та довкілля. Рівень екологічної безпеки регіонів можна оцінювати за кількома показниками, такими як:

- наявність екологічно небезпечних об'єктів;
- частота виникнення надзвичайних ситуацій та катастроф;
- інтенсивність процесів та перебіг їх діяльності у природних екосистемах.

На основі зазначених індикаторів можна виділити п'ять груп регіонів України, які різняться за рівнем екологічної безпеки та домінуючими загрозами: регіони з піковим рівнем екологічної небезпеки, високим рівнем небезпеки з різноманітними загрозами, пороговим рівнем, проміжним і найнижчим рівнем безпеки.

Для підвищення ефективності захисту населення від екологічних надзвичайних ситуацій, спричинених небезпечним природокористуванням, слід визначити пріоритетні напрями екологічно безпечного розвитку регіонів, зокрема:

- модернізація захисних споруд і підвищення їхньої ефективності;

- автоматизація систем моніторингу навколишнього середовища та небезпечних об'єктів;
- розробка та впровадження заходів для евакуації населення в зонах екологічної небезпеки;
- застосування радіаційного та хімічного захисту населення;
- посилення державного та громадського контролю за викидами забруднювальних речовин;
- збільшення резервного фонду для ліквідації надзвичайних ситуацій;
- регулярний моніторинг і визначення пріоритетних заходів для поліпшення екологічної ситуації;
- співпраця з міжнародними організаціями у сфері захисту населення від екологічних катастроф.

Профілактика екологічних надзвичайних ситуацій можлива за таких умов:

- передбачення найбільш вірогідних ризиків для конкретних регіонів;
- впровадження профілактичних інженерно-технічних заходів у межах державних і місцевих програм;
- удосконалення систем моніторингу, включно з сейсмологічними, гідрометеорологічними та епідеміологічними спостереженнями;
- оновлення інженерно-геологічного моніторингу небезпечних територій;
- оснащення державних мереж спостереження сучасним обладнанням для передачі інформації;
- контроль за станом гідротехнічних споруд, особливо під час паводків;
- оновлення реєстру небезпечних об'єктів та оцінка ризиків від надзвичайних ситуацій;
- покращення систем збору і обробки інформації про надзвичайні екологічні ситуації;
- розробка новітніх екологічно безпечних технологій виробництва;
- збільшення матеріальних резервів для ліквідації наслідків катастроф;
- забезпечення безаварійної експлуатації хвостосховищ;
- посилення пожежного нагляду у природних екосистемах;

- забезпечення функціонування систем контролю якості води в місцях водозаборів;
- оновлення стандартів якості питної води відповідно до вимог ЄС;
- використання науково-технічного потенціалу для прогнозування екологічних надзвичайних ситуацій;
- впровадження ефективної державної експертизи, ліцензування і нагляду в сфері захисту населення від екологічних катастроф.

Виконання вказаних завдань матиме значний вплив на підвищення ефективності державної та регіональної політики у сфері екологічної безпеки. По-перше, це дозволить удосконалити роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади, зробивши їхню діяльність більш цілеспрямованою та оперативною у вирішенні ключових проблем захисту населення, об'єктів інфраструктури та територій від негативного впливу нераціонального природокористування. Такий підхід забезпечить зменшення шкоди, спричиненої екологічними загрозами, та покращить здатність органів влади ефективно реагувати на екологічні виклики. По-друге, системне вирішення цих питань сприятиме зниженню збитків від надзвичайних екологічних ситуацій. Швидке і правильне реагування на екологічні катастрофи дозволить не тільки мінімізувати матеріальні та економічні втрати, але й зберегти людські життя, що є першочерговим завданням будь-якої політики у сфері екологічної безпеки. По-третє, впровадження запропонованих заходів забезпечить більш зважений підхід до ухвалення управлінських рішень, оскільки покращиться процес оцінки ризиків і прогнозування потенційних загроз. Це дасть можливість приймати обґрунтовані й ефективні рішення, спрямовані на попередження надзвичайних ситуацій та їхнє ефективне подолання.

Крім того, раціональне використання бюджетних коштів стане одним із ключових результатів впровадження таких заходів. Більш продумане і цільове витрачання державних фінансів дозволить досягти значних результатів з меншими витратами, що, в свою чергу, підвищить ефективність державних інвестицій у сферу екологічної безпеки.

Зрештою, комплексна реалізація цих завдань сприятиме досягненню основної мети — забезпеченню високого рівня екологічної безпеки, яка є фундаментом для сталого розвитку регіонів і держави в цілому. Це допоможе не лише зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь, але й покращити якість життя населення, зробивши довкілля більш безпечним і сприятливим для життєдіяльності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ PR-ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

3.1. Участь громадськості в роботі інституцій екологічної експертизи у сфері природокористування

Підписання Україною ряду важливих міжнародних угод та взяті на себе зобов'язання мають лише частковий стимулюючий ефект, оскільки їх реалізація здійснюється не в повному обсязі. При цьому інтенсивність співпраці екологічних громадських організацій з міжнародними інституціями, а також обсяги отриманої фінансової підтримки часто перевищують ресурси, що надаються державою.

Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази та участь України в численних міжнародних угодах, конвенціях і домовленостях, а також налагоджену співпрацю з міжнародними організаціями у сфері охорони довкілля, дотримання відповідного національного законодавства залишається на низькому рівні. Це свідчить про недосконалість екологічної політики, управлінських процесів та забезпечення прав громадян на чисте довкілля. Відсутність належного доступу до інформації, ефективної комунікації та результативної взаємодії з громадськістю спонукає екологічні організації до активної соціальної діяльності.

У багатьох європейських країнах участь «зелених» партій у національних парламентах, урядах, місцевих органах влади, а також у Європарламенті, де представлена Європейська партія зелених, є звичною практикою. В Україні така практика поки що не реалізована, оскільки не створено достатньо впливових політичних і партійних структур, здатних компетентно опікуватися екологічними питаннями та брати активну участь у політичному процесі, виборах і формуванні державних органів влади. Відсутність потужної

політичної сили, орієнтованої на екологічні питання, призводить до того, що громадські організації приділяють все більше уваги екологічним викликам.

У відповідь на це, екологічні громадські організації, місцеві громади та ініціативні рухи створюють системи партнерських організацій, коаліцій та мереж для захисту екологічних прав і інтересів. Найбільш організовані групи через інформаційно-просвітницьку, експертно-дослідницьку та проектну діяльність розширюють свою участь у формуванні державної екологічної політики і практичному вирішенні проблем довкілля. Це здійснюється як через співпрацю з державними органами, так і через взаємодію з міжнародними організаціями та неурядовими структурами.

Екологічну спільноту України здебільшого представляють організації, що вирізняються високим рівнем експертності, значним досвідом та досягненнями (серед них ВЕГО «Мама-86», МБО «Екологія-Право-Людина», МБО «Інформаційний центр «Зелене досьє», Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», ВГО «Жива планета», Національний екологічний центр України, Всеукраїнська екологічна ліга та інші). Частина з цих організацій має яскраво виражену протестну спрямованість. Одна з причин різноманітності екологічного руху України полягає в тому, що цей рух має відносно коротку історію, а його основа складається з формальних організацій, що були створені ще за часів СРСР. Залежно від структури, сфери діяльності та методів, екологічні організації можна поділити на політико-лобістські (policy organizations), аналітичні центри (think-tanks) та організації, що працюють на місцевому рівні (grassroots organizations).

Екологічні громадські ініціативи та рухи пропонують ефективні та економічно вигідні рішення для таких проблем, як сортування й утилізація побутових відходів, зменшення кількості сміття та заощадження енергетичних ресурсів. Їхня діяльність та пріоритети залежать від місцевих особливостей, таких як наявність промислових об'єктів або природоохоронних територій. Найкращі результати в екологічній сфері могли б бути досягнуті шляхом поєднання успішних проектів і практик та їх активного поширення.

Активність екологічних громадських організацій значною мірою зумовлена тим, що питання безпечного навколишнього середовища та високої якості життя хвилюють більшість громадян України. Згідно з даними соціологічних опитувань, у 2021 році 37,6 % опитаних зазначили, що екологічна ситуація значно або дещо погіршилась, 59,6 % вказали на відсутність змін, і лише 2,7 % зауважили значні або незначні покращення. Серед основних причин занепокоєння респонденти найчастіше називали забруднення повітря автомобільним транспортом, засміченість території, підвищений вміст шкідливих речовин у продуктах харчування, а також забруднення повітря, води та ґрунту хімічними речовинами і промисловими викидами, а також радіаційне забруднення [81].

Недостатня ефективність та результативність співпраці громадськості з державними органами в екологічній сфері може бути пояснена кількома чинниками:

– Частина представників громадських організацій та активістів, намагаючись створити резонанс навколо екологічних проблем, стимулюють державні органи до вирішення лише окремих екологічних завдань. Проте, якщо використовуються неконструктивні методи та маніпуляції, а також бракує професійної аргументації, це може призвести до дискредитації інших членів екологічної громади.

– Спостерігається тенденція до монополізації цієї сфери окремими організаціями, які діють "від імені всіх громадян", а також "статичність" екологічного середовища, обумовлена обмеженими кадровими, організаційними та фінансовими ресурсами.

– В органах державної влади, що відповідають за екологічну політику, часто відбувається швидка зміна кадрового складу, що призводить до недостатньої професійної підготовки. Це негативно впливає на цілісність формування та реалізації державної екологічної політики. Ризик прийняття помилкових рішень та їх небезпечних наслідків зростає, оскільки часто

ігноруються ґрунтовні експертні висновки, суспільний інтерес і громадська думка.

– Громадські організації, які можуть представляти інтереси суспільства та місцевих громад на професійному рівні під час взаємодії з державними органами, зазвичай не мають значного впливу на формування порядку денного державної екологічної політики. В екологічній сфері, як і в багатьох інших, громадська думка та результати консультацій з громадськістю рідко враховуються під час прийняття остаточних рішень.

– У Україні існує потенційно велика можливість для розвитку потужних екологічних ("зелених") політичних партій з представництвом у парламенті та органах виконавчої влади. Проте ця ніша залишається незаповненою через відсутність політичних і соціальних "ліфтів", а запит на "зелену демократію" в політичному процесі залишається поверхневим.

– Формування державної екологічної політики та реалізація її завдань на всіх рівнях часто базуються не на пріоритетах національних інтересів та екологічної безпеки, а на корпоративних інтересах окремих груп.

Українське законодавство гарантує громадянам право на доступ до екологічної інформації та участь у формуванні екологічної політики. Ці права закріплені в низці законів, зокрема, "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про доступ до публічної інформації" та "Про інформацію". Крім того, Україна є стороною Орхуської конвенції, яка встановлює високі стандарти щодо доступу до екологічної інформації, участі громадськості в прийнятті рішень та доступу до правосуддя з екологічних питань.

Ухвалення зазначених законів сприяло розширенню можливостей громадян отримувати інформацію про стан довкілля та впливати на екологічну політику. Однак, на практиці існують певні проблеми. Зокрема, останні зміни законодавства, зокрема ухвалення Закону "Про регулювання містобудівельної діяльності", суттєво послабили роль екологічної експертизи. Раніше екологічна експертиза була важливим інструментом для залучення громадськості до процесів прийняття рішень щодо будівництва та інших видів діяльності, що

впливають на довкілля. Її скасування обмежило можливості громадян контролювати та впливати на екологічні наслідки таких проектів.

Право на доступ до екологічної інформації є одним з фундаментальних прав громадян, яке гарантує можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються довкілля. В Україні основним джерелом такої інформації є щорічна Національна доповідь та веб-сайти державних органів.

Однак, на практиці реалізація цього права часто ускладнена через неповну та несвоєчасну інформацію, що надається органами влади. Це обмежує можливості громадськості контролювати діяльність державних органів та впливати на екологічну політику.

Для покращення ситуації необхідно:

- посилити контроль за виконанням законодавства: Збільшити відповідальність органів влади за надання інформації;
- спростити процедури отримання інформації: зробити доступ до екологічної інформації більш зручним для громадян;
- підвищити рівень прозорості: Забезпечити публічне обговорення важливих екологічних питань;
- підтримати розвиток громадських організацій: створити умови для активної участі громадських організацій у моніторингу стану довкілля [43].

Так як, держава не забезпечує достатньо оперативної та повної інформації про стан довкілля та екологічну політику, саме громадські організації взяли на себе відповідальність за інформування суспільства. Їхні детальні доповіді, що охоплюють широкий спектр проблем, від законодавства до практичної реалізації екологічних проектів, є незамінним джерелом знань для громадськості, експертів та органів влади.

Незважаючи на наявність законодавства, що гарантує доступ до екологічної інформації, держава не забезпечує її систематичного та своєчасного оприлюднення. Внаслідок цього, громадські організації змушені самостійно збирати та аналізувати дані, щоб інформувати суспільство про стан довкілля та недоліки державної екологічної політики. Їхні доповіді є фактично єдиним

достовірним джерелом інформації для громадськості та експертного середовища.

Проблема недостатнього доступу громадськості до екологічної інформації є багатогранною і має корені в низці взаємопов'язаних факторів.

Серед основних причин можна виділити такі:

1. Відсутність політичної волі та пріоритетів.

Короткострокові цілі: часто політичні рішення приймаються з орієнтацією на короткострокові результати, що не завжди узгоджуються з довгостроковими екологічними цілями.

Тиск бізнесу: лобіювання інтересів великого бізнесу може призводити до обмеження доступу до екологічної інформації, особливо якщо вона може негативно вплинути на їхню репутацію або прибутковість.

Відсутність прозорості: деякі політики можуть бути зацікавлені у збереженні інформації в таємниці для власної вигоди або для захисту інтересів певних груп.

2. Недостатнє фінансування.

Обмежені бюджети: відсутність достатнього фінансування на екологічні програми та моніторинг стану довкілля обмежує можливості для збору, обробки та оприлюднення даних.

Неефективне використання коштів: наявні кошти можуть витратитися неефективно, що призводить до недостатніх результатів.

3. Корупція.

Хабарництво та зловживання владою: корупційні схеми можуть призводити до фальсифікації даних про стан довкілля, приховування інформації про забруднення та інші екологічні проблеми.

Конфлікт інтересів: посадові особи можуть приймати рішення, які суперечать інтересам суспільства, але сприяють їхнім особистим або груповим інтересам.

4. Недосконалість законодавства.

Прогалини в законодавстві: існуюче законодавство може містити прогалини, які дозволяють ухилятися від виконання вимог щодо оприлюднення екологічної інформації.

Складні процедури: процедури отримання екологічної інформації можуть бути надто складними і тривалими, що ускладнює доступ до неї для громадськості.

6. Відсутність громадської активності.

Низька обізнаність громадян: недостатня обізнаність громадян про свої права на доступ до екологічної інформації та про важливість екологічних проблем обмежує їхню активність у цьому напрямку. Деякі громадяни можуть боятися звертатися до державних органів з вимогою надання екологічної інформації через можливі переслідування.

Важливо зазначити, що ці причини часто взаємопов'язані і діють комплексно. Для вирішення проблеми недостатнього доступу до екологічної інформації необхідний комплексний підхід, який включає в себе зміни в законодавстві, підвищення прозорості діяльності державних органів, посилення громадського контролю та інвестиції в екологічну освіту.

З одного боку, екологічна сфера вразлива до швидкого поширення інформації в ЗМІ та соціальних мережах. Не завжди достовірна інформація може спровокувати паніку та дезінформацію серед населення, що ускладнює вирішення нагальних екологічних проблем. З іншого боку, активна громадська позиція та участь у формуванні екологічної політики є важливими для успішного вирішення екологічних викликів. Саме тому необхідно створити ефективні механізми взаємодії між державними органами, громадськими організаціями та медіа, щоб забезпечити об'єктивне інформування суспільства та залучати його до вирішення екологічних проблем [14].

Варто також зазначити, що соціальні мережі відіграють все більш важливу роль у сучасному суспільстві, формуючи громадську думку з широкого кола питань, зокрема й екологічних.

Позитивні аспекти:

Швидке поширення інформації: соціальні мережі дозволяють швидко поширювати інформацію про екологічні проблеми, досягаючи великої аудиторії в короткий термін.

Мобілізація громадськості: соціальні мережі сприяють об'єднанню людей, зацікавлених в екологічних проблемах, та їх мобілізації для спільних дій.

Прямий діалог: соціальні мережі забезпечують платформу для прямого діалогу між громадянами, експертами, політиками та представниками бізнесу щодо екологічних питань.

Демократизація інформації: соціальні мережі дозволяють кожному висловити свою думку та отримати доступ до різноманітних джерел інформації, що сприяє формуванню більш об'єктивної картини.

Негативні аспекти:

Поширення дезінформації: соціальні мережі є сприятливим середовищем для поширення фейкових новин та маніпулятивної інформації, що може спотворити розуміння екологічних проблем.

Поляризація суспільства: соціальні мережі можуть сприяти поляризації суспільства, оскільки люди частіше спілкуються з однодумцями, що обмежує діалог і розуміння різних точок зору.

Емоційність та маніпуляції: емоційні пости та відео можуть затьмарити раціональні аргументи, що ускладнює об'єктивне обговорення екологічних проблем.

Відсутність верифікації інформації: користувачі соціальних мереж часто не перевіряють достовірність інформації, що призводить до поширення неправдивих даних.

Також, розглянемо як соціальні мережі впливають на формування громадської думки з питань у сфері природокористування:

Створення трендів: соціальні мережі можуть швидко створювати тренди, привертаючи увагу до певних екологічних проблем.

Формування емоційного ставлення: соціальні мережі формують емоційне ставлення до екологічних проблем, що може мотивувати людей до дії або, навпаки, викликати апатію.

Вплив на політичну діяльність: активність у соціальних мережах може впливати на рішення політиків та бізнесу щодо екологічних питань.

Створення громадських рухів: соціальні мережі сприяють створенню та розвитку громадських рухів, спрямованих на захист довкілля.

Соціальні мережі є потужним інструментом для інформування суспільства про екологічні проблеми та мобілізації громадськості. Однак, для того щоб ефективно використовувати цей інструмент, необхідно розвивати медіаграмотність населення, підтримувати критичне мислення та перевіряти інформацію з різних джерел. Крім того, важливо створювати ефективні механізми комунікації між органами публічної влади, громадськими організаціями та медіа для забезпечення об'єктивного інформування суспільства та залучати його до вирішення проблем природокористування [49].

Незважаючи на закріплену в законодавстві роль громадськості у формуванні екологічної політики, ефективність її реалізації стримується недостатньою вагою Міністерства екології та природних ресурсів у системі державної влади. Багато екологічних проблем перетинаються з компетенцією інших міністерств та відомств, що ускладнює координацію зусиль і призводить до розпорошення відповідальності. Міністерство екології та природних ресурсів діє в межах своєї компетенції, тоді як ціла низка ризиків і небезпек пов'язана із сферами і галузями. Це стосується державної політики, яку формують Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарство, Державне агентство земельних ресурсів, Державна інспекція ядерного регулювання, Державна служба з надзвичайних ситуацій та інші органи виконавчої влади.

Процес централізації влади в екологічній сфері, що виразився у ліквідації територіальних органів охорони довкілля, призвів до послаблення ролі

профільного міністерства. Паралельно з цим, делегування значної частини повноважень на місцевий рівень створило нові виклики у координації та контролі за дотриманням екологічного законодавства. Зменшення кількості спеціалізованих екологічних інспекцій та передача частини їхніх функцій місцевим органам влади призвели до послаблення державного контролю та погіршення екологічної ситуації.

Для забезпечення широкої участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики була створена розгалужена мережа консультативно-дорадчих органів. До неї входять Громадська рада при Міністерстві екології та природних ресурсів, громадські ради при обласних управліннях, а також інші координаційні ради, які об'єднують зусилля різних зацікавлених сторін. Також, з метою підвищення прозорості та ефективності управління у сфері охорони довкілля було запроваджено багаторівневу систему консультацій з громадськістю. Вона включає як загальнонаціональні платформи, такі як Координаційна рада з питань реалізації Ініціативи «Партнерства «Відкритий уряд», так і регіональні та галузеві консультативні органи.

Незважаючи на тривалий досвід функціонування, Громадська рада при Міністерстві екології та природних ресурсів не в повній мірі виконує свою роль представника громадськості. Часті зміни складу та дострокове припинення повноважень Ради негативно впливають на її ефективність та здатність відстоювати суспільні інтереси в екологічній сфері [28]. Поточний формат функціонування Громадської ради при Міністерстві екології не забезпечує достатньої представницькості громадськості та ефективної взаємодії з державними органами. Для усунення цих недоліків необхідна реформа механізмів формування та роботи Ради, а також зміцнення її ролі в процесі прийняття рішень в екологічній сфері [36]. Важливим також є процес системного недостатнього врахування рекомендацій громадськості при розгляді та прийнятті Стратегії національної екологічної політики України, а також

формалістському відношенні при обговоренні Енергетичної стратегії України на період до 2030 року [37].

Ефективність залучення громадськості до розробки та впровадження екологічної політики значною мірою стримується низькою обов'язковістю врахування результатів публічних консультацій. Недостатня юридична сила рекомендацій, отриманих у ході таких консультацій, обмежує їх вплив на прийняття рішень органами державної влади. Відсутність чітко визначених механізмів впровадження результатів публічних консультацій в практику публічного управління є серйозною перешкодою для повноцінної участі громадськості у формуванні екологічної політики. Рекомендації, отримані в ході таких консультацій, часто носять формальний характер і не знаходять свого відображення у прийнятих рішеннях.

Незважаючи на наявні інструменти для залучення громадськості, громадські організації не завжди активно їх використовують. Аналіз проектів нормативно-правових актів Міністерства екології свідчить про недостатню кількість або повну відсутність громадських рекомендацій, поданих в електронному вигляді [77]. Громадський сектор не демонструє достатньої активності у використанні наявних можливостей для впливу на розробку екологічної політики. Згідно з даними урядового порталу, громадські організації рідко надають свої рекомендації щодо проектів нормативно-правових актів Міністерства екології.

Отже, щоб зробити державну екологічну політику більш ефективною, необхідно значно розширити можливості громадськості впливати на її формування та реалізацію. Це можна досягти шляхом посилення ролі громадських організацій у консультативно-дорадчих органах та створення нових механізмів залучення громадян до процесу прийняття рішень в екологічній сфері. Для досягнення значних результатів у сфері природокористування необхідно провести системні зміни. Це стосується як удосконалення інститутів екологічної експертизи та діяльності громадських інспекторів, так і посилення ролі громадськості в процесі прийняття екологічно

значущих рішень. Спільна робота органів публічної влади, громадських організацій та наукових установ є запорукою успіху таких змін.

3.2. Елементи взаємодії громадськості та органів публічної влади у сфері природокористування

Конфлікти інтересів між громадськістю та комерційними структурами або органами публічної влади, які ухвалюють рішення (зокрема, видають відповідні дозвільні документи) на шкоду інтересам громади та/або всупереч застереженням екологічних експертів, інколи переростають у відкриті протистояння. У таких випадках активні екологічні громадські діячі, чії дії заважають інтересам окремих представників політичної або фінансово-промислової еліти, часто стикаються з тиском і переслідуваннями. Практика показує, що лише після оприлюднення таких фактів у засобах масової інформації вдається домогтися перегляду або скасування незаконних рішень.

Одним із механізмів виправлення таких рішень, а також реалізації права на доступ до правосуддя з екологічних питань є звернення громадськості до прокуратури або державної екологічної інспекції. Проте випадки, коли такі дії призводять до призупинення рішень, що порушують екологічні права громадян і суперечать природоохоронному законодавству, є поодинокими. Крім того, нерегулярно проводяться громадські слухання з питань, що становлять суспільний інтерес, особливо щодо захисту екологічних прав громад. Це можна пояснити нечіткістю законодавчих вимог щодо процедури проведення таких слухань у процесі оцінки впливу на навколишнє середовище та прийняття відповідних рішень.

У комплексній оцінці, яку проводять екологічні громадські організації, щодо практичної реалізації державної політики та відповідних заходів за такими критеріями, як доступ до інформації, громадські консультації, просвітницька діяльність тощо, зазначено, що виконуються лише незначна частина запланованих заходів. Це підтверджують щорічні доповіді «Громадська оцінка національної екологічної політики», підготовлені провідними

екологічними організаціями, а також доповідь правозахисних організацій «Права людини в Україні», в якій детально проаналізовано проблеми та основні тенденції щодо дотримання екологічних прав громадян [77].

Нормативно-правова база для проведення екологічної експертизи як механізму громадського контролю створена через закони України «Про екологічну експертизу» та «Про охорону навколишнього природного середовища». Залучення громадськості до процесу екологічної експертизи можливе через публікації в ЗМІ, подання зауважень і пропозицій, а також включення до складу експертних груп, що проводять громадську екологічну експертизу [58].

Громадську екологічну експертизу ініціюють громадські організації або інші об'єднання, а здійснюють спеціалізовані екологічні експертні спільноти. Проте висновки такої експертизи мають лише рекомендаційний характер і можуть бути враховані при проведенні державної екологічної експертизи, але не є обов'язковими. Важливо зазначити, що загальний порядок проведення громадської експертизи передбачає лише рекомендаційні наслідки, що значно знижує ефективність цього механізму та його використання громадськими структурами.

Задля цільового здійснення екологічного громадського контролю також функціонує інститут громадських інспекторів з охорони довкілля. Призначення громадських інспекторів здійснюють головні державні інспектори з охорони навколишнього середовища, що може впливати на незалежність і неупередженість виконання ними своїх обов'язків. Діяльність цього інституту послаблюється через недостатню професійну підготовку, фінансову підтримку та організаційно-технічне забезпечення.

Неефективність державного контролю виявляється в тому, що моніторинг виконання природоохоронних заходів, які фінансуються з державного бюджету, та їх коригування не проводяться на належному рівні. Екологічні громадські організації намагаються компенсувати це через експертно-аналітичну роботу і моніторинг, виявляючи порушення законодавства, корупційні ризики та

недотримання природоохоронних заходів. Однак, повноцінний громадський контроль стикається з проблемами, пов'язаними з браком доступу до необхідної інформації, документів і об'єктів.

Громадський контроль реалізується шляхом підготовки експертних оцінок і моніторингів екологічних проблем, а також інформування суспільства про стан довкілля, його динаміку та проблеми. Спеціалізовані громадські організації активно займаються просвітницькою діяльністю, інформують про екологічні проблеми, наміри та рішення державних органів, місцевого самоврядування та комерційних структур, які впливають на навколишнє середовище. Важливий внесок здійснюється у підготовку стратегічних документів спільно з представниками державних органів, науково-експертних інституцій та громадських організацій, як, наприклад, при розробці документу «Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку».

Громадський контроль виявляє такі проблеми, як: неналежне виконання екологічних обов'язків органами публічної влади; порушення законодавства з боку державних, комунальних та приватних структур; ігнорування екологічних прав громадян і нехтування екологічною безпекою у сферах природокористування, промисловості та будівництва. Природоохоронні заходи часто розробляються без належної експертної оцінки, хоча державна та незалежна громадська екологічна експертиза повинні передувати ухваленню рішень, що впливають на довкілля.

Засоби масової інформації висвітлюють випадки неефективної роботи публічних органів влади у сфері екології. Зокрема, громадський екологічний контроль (аудит) привертає увагу до непрозорих механізмів збору коштів до бюджету за утилізацію відходів, вирубку зелених насаджень, викиди в атмосферу та водойми, а також розміщення відходів на спеціальних полігонах. Також очевидні проблеми наповнення бюджету, зокрема «екологічного податку» з підприємств, та неефективного розподілу бюджетних коштів на природоохоронні заходи, коли першочергові екологічні потреби враховуються лише частково.

У поєднанні з цими проблемами громадський контроль оцінює ефективність реалізації державних цільових та регіональних природоохоронних програм, своєчасність їх коригування та звітність щодо виконання.

Крім того, існуюча система оцінки негативних екологічних наслідків та відшкодування збитків потребує серйозної модернізації. Недосконалість процедур, відсутність чітких механізмів відповідальності та гарантій судового захисту призводять до того, що забруднювачі часто ухиляються від відшкодування шкоди, завданої природі. Для ефективного захисту довкілля необхідно вдосконалити систему відповідальності за екологічні правопорушення. Це передбачає розробку нових механізмів оцінки збитків, спрощення процедур відшкодування та забезпечення гарантій прав потерпілих [72].

У контексті очевидної неефективності державних закупівель, на основі запитів громадськості до Державної фінансової інспекції, було виявлено, що найбільше порушень серед державних установ і місцевих органів влади припадає на Міністерство екології та природних ресурсів.

Варто зазначити, що більшість екологічних питань потребують професійного підходу. Тому, для пошуку найкращих рішень та реагування на екологічні виклики, пов'язані з техногенними загрозами, утилізацією побутових, промислових і небезпечних відходів, необхідні ґрунтовні експертні оцінки. При цьому мають враховуватися національні інтереси, думки експертів і громадськості. Теми, що стосуються раціонального використання природних ресурсів, впровадження екологічно чистих видів енергії, благоустрою та озеленення територій, сортування відходів та охорони природи, можуть викликати активні дискусії серед громадськості, яка не завжди має достатній рівень компетенції.

Громадяни також можуть активніше використовувати інструменти звернень (скарги, пропозиції, клопотання), колективні петиції та звернення до органів влади та інших структур, що впливають на екологічну сферу.

Для забезпечення громадського контролю важливо об'єднувати досвід людей з різним рівнем освіти та професійних навичок, а також залучати випускників вищих навчальних закладів із відповідною спеціалізацією. Це може включати їх працевлаштування в державні органи, громадські організації, медіа та екологічно орієнтовані підприємства.

Для ефективної взаємодії державних органів з екологічними активістами важливо проводити повноцінні консультації, засідання та заходи, а також організувати спільні робочі групи. У питаннях, що стосуються зменшення екологічних ризиків для здоров'я населення, будівництва об'єктів, які можуть нести екологічні загрози, та забезпечення безпечного навколишнього середовища, необхідна тісніша міжвідомча співпраця Міністерства екології з Міністерством охорони здоров'я, Міністерством регіонального розвитку, Міністерством промислової політики та Міністерством енергетики.

Для підвищення ефективності моніторингу виконання природоохоронного законодавства та залучення громадськості до процесу прийняття екологічних рішень варто посилити звітність виконавчої влади, внести зміни до законодавства на основі моніторингу та створити спільні моніторингові групи, які складатимуться з представників влади, експертів та громадськості.

У контексті обговорення місцевого самоврядування та оптимізації бюджетів важливо залучати громадськість до процесу формування місцевих екологічних бюджетів, програм та заходів, а також їх подальшого моніторингу.

Важливо також використовувати в процедурі громадського контролю й експертизи сфери природокористування соціальні мережі. Так як вони є потужним інструментом для інформування суспільства про екологічні проблеми та мобілізації громадськості. Проте, як ми раніше зазначили, для того щоб ефективно використовувати цей інструмент, необхідно розвивати медіаграмотність населення, підтримувати критичне мислення та перевіряти інформацію з різних джерел.

Для адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів слід постійно аналізувати зарубіжне законодавство та практики у цій сфері. Крім того, для підвищення екологічної обізнаності важливо акумулювати досвід проведення спільних програм, тренінгів та конференцій за участю державних органів, місцевого самоврядування, громадських організацій, експертів і ЗМІ.

Для оптимізації кадрового забезпечення в екологічній сфері необхідно залучати випускників із відповідною екологічною спеціалізацією до роботи в державних органах та громадському секторі.

ВИСНОВКИ

У роботі проведено теоретичний аналіз та запропоновані рекомендації щодо розвитку піар взаємодії громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування.

Виконане дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Правовою основою співпраці громадськості з органами публічної влади у сфері природокористування є виконання норм природоохоронного законодавства, контроль за дотриманням екологічних стандартів, проведення комплексних заходів з охорони природи та раціональне використання природних ресурсів. Залучення громадських організацій до процесів аналізу, аудиту та моніторингу в цій сфері сприяє налагодженню важливої взаємодії з владою. Водночас органи влади забезпечують регулярне та оперативне інформування громадськості, підприємств і установ про стан довкілля та рівень захворюваності населення, організують екологічну освіту та виховання, приймають рішення щодо створення природно-заповідних територій місцевого значення та виконують інші функції згідно із законодавством України.

2. Аналізуючи зарубіжний досвід взаємодії громадськості та органів публічної влади в сфері природокористування, а також участь України в міжнародній співпраці, можна зробити такі висновки. Україна є активним учасником міжнародних ініціатив у галузі охорони природи та довкілля, займаючи важливе місце в цій сфері. Як член ООН, Україна є стороною 18 міжнародних угод з екологічних питань, бере участь у 20 міжнародних конвенціях і понад 10 двосторонніх угодах, виконуючи свої зобов'язання щодо охорони навколишнього середовища. З моменту здобуття незалежності Україна активно залучена до міжнародних природоохоронних заходів і програм. Підписано 44 двосторонні угоди, зокрема з країнами-сусідами — Грузією, Молдовою, Словаччиною та Польщею. Співпраця в галузі охорони довкілля, національних парків, біорізноманіття, управління водними ресурсами та

токсичними відходами, а також подолання наслідків Чорнобильської катастрофи динамічно розвивається з такими країнами, як Данія, Нідерланди та США.

3. Для вдосконалення та підвищення ефективності інститутів екологічної експертизи та громадських інспекторів доцільно, щоб органи публічної влади та громадськість спільно працювали над необхідними нормативно-правовими змінами. Зростання ролі державної екологічної політики вимагає максимального використання наявних форматів консультативно-дорадчих органів і інших механізмів залучення громадськості до формування та реалізації екологічної політики на рівні державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Для цього слід підвищити представництво громадських організацій, науково-експертних установ та екологічних організацій у консультативно-дорадчих органах та спільних координаційних радах, які приймають рішення, що мають екологічне значення.

4. Для забезпечення ефективної взаємодії органів публічної влади з екологічною громадськістю необхідно проводити повноцінні консультації, засідання, заходи та створювати спільні робочі групи. У питаннях, пов'язаних зі зменшенням ризиків для здоров'я населення від негативного впливу на довкілля, розміщенням і будівництвом об'єктів, що можуть становити екологічну загрозу, забезпеченням безпечного середовища та інших сферах, що належать до компетенції різних органів влади, необхідна тісніша міжвідомча співпраця Міністерства екології з Міністерством охорони здоров'я, Міністерством регіонального розвитку, будівництва і ЖКГ, Міністерством промислової політики та Міністерством енергетики і вугільної промисловості.

5. Для забезпечення ефективного моніторингу дотримання природоохоронного законодавства та реалізації екологічних заходів, а також для залучення громадськості до процесу прийняття рішень щодо довкілля, доцільно здійснити наступне: посилити звітність центральних і місцевих органів виконавчої влади; внести необхідні пропозиції щодо змін до законодавства та коригувати державну екологічну політику на основі

результатів моніторингу; створити механізм роботи спільних моніторингових груп, до складу яких входять представники органів влади, експерти та громадськість для контролю за дотриманням екологічного законодавства.

6. Для успішної імплементації міжнародних екологічних стандартів в національне законодавство необхідно постійно відстежувати світові тренди та впроваджувати кращі практики. Важливу роль у цьому відіграє систематичний аналіз зарубіжного досвіду, а також проведення спільних заходів для підвищення кваліфікації фахівців у сфері екології. Для забезпечення кадрового потенціалу галузі необхідно залучати молодих фахівців з екологічною освітою. Співпраця між органами публічної влади, громадськими організаціями та науковцями є ключовим фактором успішної політики взаємодії у сфері природокористування. Обмін досвідом, проведення спільних заходів та залучення молодих фахівців дозволять підвищити ефективність цієї діяльності, а також адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів, що в свою чергу буде активно сприяти взаємодії органів публічної влади і громадськості у сфері природокористування.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади України / В. Б. Авер'янов. – К. : ІнЮре, 1997. – 48 с.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право : навч. посібник / В. І. Андрейцев – К. : Вентурі, 1996. – 186 с.
3. Андрусевич А. Неурядові екологічні організації в Україні: проблеми становлення та розвитку / Андрій Андрусевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n41texts/andrusevych.html>
4. Арістотель. Політика / [пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка]. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
5. Артеменко О. В. Безпечне природокористування: управлінський аспект / О. В. Артеменко // Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. за між нар. участю (27 травня 2016 р., м. Київ) / за загал. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, С. В. Загороднюка. – Київ : НАДУ, 2016. – С. 319–320.
6. Артеменко О. В. Організаційно-правові засади забезпечення природокористування / О. В. Артеменко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2016. – № 1. – С. 4–11.
7. Артеменко О. В. Стратегічні напрями державного управління збалансованим і безпечним природокористуванням / О. В. Артеменко // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. – Польща, Варшава. – 2017. – № 3 (19). – Част. 3. – С. 42–46.
8. Бакуменко В. Д. Державне управління: основи теорії, історія і практика : навч. посібник / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній, М. М. Іжа, Г. І. Арабаджи / [за заг. ред. Надолішнього П. І., Бакуменка В. Д.]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – 394 с.
9. Балух В. С. Нормативно-правові основи формування системи альтернативного вирішення спорів в Україні. Часопис Київського університету

права. 2013. № 4. С. 162–168. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2013_4_41.pdf

10. Битяк Ю. П. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції [Текст] : монографія / Ю. П. Битяк [та ін.] ; за ред. : Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. Самоврядування; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2010. – 384 с.

11. Борейко В.І. Економіка довкілля та природокористування : навч. посібник. – Рівне : НУВГП, 2011. – 255 с.

12. В екологічному рейтингу сталого розвитку Україна 102 з 132 країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoclubua.com/2012/01/vekolohichnomu-rejtynhu-ukrajina-102-sered-132-krajin/>

13. Васюкова Г. Т. Раціональне природокористування [Електронний ресурс] / Г. Т. Васюкова. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/13560615/ekologiya/zavdannya_ratsionalnogo_prirodokoristuvannya

14. Виступ Міністра екології та природних ресурсів України О.А. Проскурякова на всеєвропейській конференції Міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sbs-envir.org/index.php/ua/home-ukr/69-ukrainian/highligts/125-kviten-2013>

15. Відкритий лист Президенту України щодо пріоритизації екологічної політики (представників громадських організацій). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://necu.org.ua/lyst-prezydentu-ekologizatsiya-polityku/>.

16. Гадзало А.Я. Проблеми раціонального природокористування в процесі забезпечення збалансованого розвитку України / А.Я. Гадзало // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні

економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Випуск 7, частина 1. – С. 71 – 73.

17. Гайдук А. В. Проблеми законодавчого забезпечення медіації в Україні. Часопис Академії адвокатури України. 2013. Т. 6. № 2(19). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_2_9.pdf

18. Гірник А., Бобро А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. Укр. акад. держ. упр. при Президентові України; Центр дослідж. адмін. реформи. Київ : Основи, 2003. 172 с.

19. Глосарій Програми розвитку ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unpan.org/Directories/UNPAGlossary/tabid/928/Default.aspx>

20. Голян В. А. Економічний механізм природокористування: яким йому бути? / В. А. Голян // Агросвіт. – 2007. – № 8. – С. 5–12.

21. Горбань Ю. С. Державне управління у сфері довкілля в умовах європейської інтеграції України: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Ю. С. Горбань ; НАДУ при Президентові України. – Київ, 2017. – 212 с. 195

22. Данилишин Б. М. Наукові нариси з економіки природокористування / Б. М. Данилишин. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.

23. Державна екологічна інспекція України [Електронний ресурс] / Офіційна інтернет-сторінка. – Режим доступу: <http://dei.gov.ua>

24. Державне Агентство екологічних інвестицій [Електронний ресурс] / Офіційна інтернет-сторінка. – Режим доступу: <http://www.seia.gov.ua/seia/control/main/uk/index>

25. Дзядикувич Ю. В. Заходи щодо раціонального використання природних ресурсів / Ю. В. Дзядикувич // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 83-91.

26. Доповідь національної розвідувальної Ради США (Mapping the Global Future / Report of the National Intelligence Council's 2020 Projekt. 197 [Електронний ресурс] – GPO, 2004. – Режим доступу: <http://www/foia.cia.gov/2020/2020.pdf>).

27. Доповідь Українського форуму “Безпека 2010” [Електронний ресурс] – К. : Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України. – Режим доступу: <http://www.nceai.gov.ua/217.553.1.0.1.0phtml>

28. Доповідь щодо громадської оцінки процесу реалізації екологічної політики у 2017 році. К.:2018. – С. 286.; Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС / Під ред. Н. Андрусевич. – Львів: 2013. – 202 с.

29. Дорогунцов С. І. Управління техногенною екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку: концепція системно-динамічного вирішення / С. І. Дорогунцов, О. М. Ральчук – К. : Наук. думка, 2001. – 172 с.

30. Економічна ситуація та прогнози [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Офіційний сайт – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32843

31. Економіка природних ресурсів : навч. посіб. / Мельник Л. Г., Сотник І. М., Чигрин О. Ю. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.

32. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 748 с.

33. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 692 с.

34. Журавльова Ж. Стратегія екологічної безпеки України у контексті міжнародного досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Juli08/21.htm>.

35. Заржицький О. С. Правові аспекти регіональної екологічної політики [Електронний ресурс] / О. С. Заржицький. – Режим доступу : <http://www.lawbook.by.ru/aref/12.00.06/016.shtml>

36. Звернення щодо надання громадськості можливостей, передбачених чинним законодавством, прийняти участь у коригуванні Енергетичної стратегії

України на період до 2030 р.: Лист МБО «Екологія-Право-Людина» до Міністерства енергетики та вугільної промисловості. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://epl.org.ua/fileadmin/user_upload/dodatku_do_konsult/

37. Іміджеологія і PR у туризмі : підручник/ Марта Мальська, Наталія Паньків. – Київ : Видавництво «Каравела», 2023. – 246 с.

38. Інтерактивний реєстр екологічних проблем України [Електронний ресурс] // Українське громадське об'єднання міжвідомчих комунікацій у сфері охорони навколишнього природного середовища е-Екологія. – Режим доступу: <http://ecoukraine.org/publ/200>

39. Карлов Т. В. Вдосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. 2018. Вип. 3(38). С. 69-74.

40. Конституція України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Офіц. сайт – К. : 1996. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EА%2F96-%E2%F0202>

41. Коняхіна Т. В. Концептуальні засади міжнародного економічного механізму природокористування / Т. В. Коняхіна // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2013. – Том 18. – Вип. 1. – С. 116–122.

42. Крутій О. М., Радченко О. В. Публічний діалог в системі політичної культури демократичного суспільства [Текст] : Монографія. Харків : АДНДУ, 2015. 396 с.

43. Лише 3 комітети Ради розказують виборцям більше 50% доступної інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/11/4/7001361/>; Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС / Під ред. Н. Андруевич. – Львів: 2017. – С. 32-36.

44. Мамонова В. В. Планування розвитку територій. - Опорний конспект лекцій. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – 52 с.

45. Малиш Н. А. Організаційний механізм формування державної екологічної політики / Н. А. Малиш // Право та державне управління : зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – № 2. – С. 136–139. 204

46. Національна екологічна політика України : оцінка і стратегія розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/national_ecology.pdf

47. Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля [Електронний ресурс] / Офіційна інтернет сторінка Мінекології України, Євроінтеграція. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/docs/activity-adaptation/draft_NAS_FEB2015.pdf

48. Нестерова Н.І. Щодо питань реалізації принципу раціонального природокористування. / Н.І. Нестерова // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 3. – С. 78 – 80

49. Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників міжнар. психолог. форуму (м. Харків, Україна, 26 квіт. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України. – Харків : ХНУВС, 2024. – 378 с. Перга Т. Ю Глобальна екологічна політика та Україна : монографія / Т. Ю. Перга. – Ніжин : ФОП Лисенко М. М., 2014. – 287 с.

50. Положення про Державну екологічну інспекцію України [Електронний ресурс] // Указ Президента України №454/2011 від 13.04. 2011 р.– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>

51. Положення про Державну службу геології та надр України [Електронний ресурс] // Указ Президента України №391/2011 від 06.04.2011 р.– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/391/2011>

52. Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів України №32 від 21.01.2015 р.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF208>

53. Положення про Міністерство охорони навколишнього середовища України / Кабінет Міністрів України : 2 листопада 2006 р. №1524. // Офіційний вісник України ; 15.11.2006. – № 44. – С. 129. – Стаття 2949.

54. Попок А. А. Інноваційна діяльність в органі публічної влади: системний підхід / А. А Попок, С. А. Попов // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2015. – № 2. – С. 12–18.

55. Порядок використання коштів державного бюджету на здешевлення кредитів та здійснення природоохоронних заходів : затверджено постановою Кабінету міністрів України від 18 серпня 2005 р.– №773 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Офіц. сайт. – К., 2005. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control>

56. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 41, С. 546.

57. Про екологічну експертизу: Закон України від 09.02.1995 р. № 45/95-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>

58. Про затвердження плану дій щодо виконання рішення Сторін Орхуської конвенції III/6f [Електронний ресурс] // Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1628 від 27.12.2008 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1628-2008-p>

59. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.02.2002 р. № 88. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02>

60. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] // Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> 212

61. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів України №442 від 10.09.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п>

62. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] // Закон України від 19.06.2003 р. №964-IV – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

63. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Закон України № 2818 від 21 груд. 2010 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

64. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [Електронний ресурс] // Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/188/98>.

65. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] // Закон України № 1264-ХІІ від 25.06. 1991 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> 213

66. Про Положення про Державне агентство екологічних інвестицій України [Електронний ресурс] // Указ Президента України №455/2011 від 13.04. 2011 р.– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/455/2011>

67. Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Указ Президента України: від 13.04. 2011 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/452/2011>

68. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [Електронний ресурс] // Закон України № 1430-IV від 4 лют. 2004 р.– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1430-15>

69. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року : Розпорядження Верховної Ради України № 880 від 17 жовтня 2007 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>

70. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» («AGENDA 21») : ухвалена конф. ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля» 1992 р.) : [пер. з англ.]. – 2-е вид. – К. : Інтелсфера, 2000. – 359 с.

71. Пропозиції щодо змін Конституції України (підготовлені Харківською правозахисною групою). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gau.org.ua/node/39>;

72. Сафранов Т. А. Екологічні основи природокористування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. А. Сафранов. – Львів : "Новий Світ – 2000", 2003. – 248 с.

73. Сельський В. Екологія і економіка природокористування : навч. посіб. / В. Сельський. – Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ ім. В. Стефаника, 2010. – 695 с.

74. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження / І. М. Сотник. – Суми : ВВП «Мрія», 2008. – 330с.

75. Стандарти європейського врядування : навч. посіб. / [авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, С. М. Гладкова та ін.] ; за заг. ред. І. А. Грицяка. – К. : НАДУ, 2011. – 184 с.

76. Статистика громадського обговорення проектів нормативно-правових актів Міністерства екології та природних ресурсів. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/poll/projectstype/2/22

77. Скуратівський В. А., Л. С. Мельничук Політика сімейна : Енциклопедія державного управління : у 8 т. / за ред. Ю. В. Ковбасюка та ін. Київ : НАДУ, 2011 С. 514–516.

78. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

79. Територіальна громада: засоби забезпечення спроможності : монографія / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, С. В. Газарян, В. В. Наконечний та ін.; за заг. ред. Ю.О. Куца. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. – 477 с.

80. Українське суспільство 1992-2017. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В.М. Ворони, М.О. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2018. – С. 643, 615.

81. Хмельовська О. Найбільше порушень у держзакупівлях за останні п'ять років виявили у Мінекології та тюремному відомстві / Оксана Хмельовська. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/95006>

82. Bovenberg L., and de Mooij, R. Environmental levies and distortionary taxation// American Economic Review. – 1994. – №94. – P.1085–1089. 223

83. Callahan, D. As the green economy grows, the 'dirty rich' are fading away / D. Callahan // Washington Post, 2010. – August 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voices.washingtonpost.com/achenblog/2010/08/08-week>.

84. Clemen R.T., Reilly T. Making Hard Decisions With Decision Tools. Third ed. / R.T. Clemen, T. Reilly – SouthWestern: Cengage Learning, 2013. – 752 pp.

85. Environmental taxes statistics / Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Environmental_tax_statistics.

86. Global Innovation Index [Електронний ресурс] / INSEAD – 2011. – Режим доступу : <http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/fullreport>.

87. Integration: to solve complex environmental problems. A STAP document, June 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.thegef.org/sites/default/files/publications/STAP%20Report%20on%20integration.PDF>

88. Linkov I., Moberg E. Multi-Criteria Decision Analysis: Environmental Applications and Case Studies. / I. Linkov, E. Moberg – Boca Raton: CRC Press, 2017. – 204 pp.